

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

3111

MERKWAARDIGHEDEN

VOOR DE GESCHIEDENIS

VAN DEN BELGISCHEN OPSTAND,

BEHELZENDE

EENE NAAUWKEURIGE OPGAVE

DER BELANGRIJKSTE VOORVALLEN TE ANTWERPEN
EN OP DESZEELFS CITADEL,

VAN 1830 TOT AAN DECEMBER 1832;

ALSMEDE EEN VERSLAG DER KRIJGSVERRICHTINGEN
OP DE FORTEN

LILLO EN LIEFKENSHOEK,

UTRECHT,
L. E. BOSCH.
1836.

A

14

269
L 26

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0214 2625

Digitized by Google

3111 A 14

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

115 EAST HURON STREET

MERKWAARDIGHEDEN

VOOR DE GESCHIEDENIS

VAN DEN BELGISCHEN OPSTAND.

MERKWAARDIGHEDEN

VOOR DE GESCHIEDENIS

VAN DEN BELGISCHEN OPSTAND,

BEHELZENDE

EENE NAAUWKEURIGE OPGAVE

DER BELANGRIJKSTE VOORVALLEN TE ANTWERPEN EN OP

DESZELFS CITADEL,

VAN 1830 TOT AAN DECEMBER 1832;

ALSMEDE EEN VERSLAG DER KRIJGSVERRICHTINGEN OP DE FORTEN

LILLO EN LIEFKENSHOEK,

EN VAN HET VOORGEVALLENE OP DE SCHELDE,

GEDURENDE DEN IN- EN UITTOEGT VAN HET

FRANSCH E L E G E R,

VOORAFGEGAAN VAN NOG EENIGE ANDERE ONVERMELDE

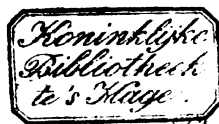
GESCHIEDKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

UTRECHT,

BIJ L. E. BOSCH.

1836.

INLEIDING.

De geweldige opstand, die den 31. October 1830 in Antwerpen was uitgebroken, deed den Generaal CHASSÉ besluiten, om de stad in staat van beleg te verklaren. Den 19. October werd dit besluit aan de Provinciale Staten en de Regering der stad medegedeeld, met last, om dit, bij openbare aankondiging, ter kennis van de ingezetenen te brengen. Eene deputatie der aanzienlijkste ingezetenen vervoegde zich, op het kasteel, bij den Opperbevelhebber, ten einde zijne

Excellentie te bewegen, het genomen besluit, voor als nog op te schorten, daar men vreesde, dat het gemeen tot muiten zou overslaan, terwijl men zich verantwoordelijk stelde, voor de bewa- ring der openbare rust, zoo aan dat genomen besluit geen gevolg werd gegeven.

De Generaal bragt die Heeren onder het oog, wat hij, gedurende zijn verblijf in de stad, voor dezelve gedaan had; herinnerde hun, hoe hij, in de twee laatste maanden, alles had aangewend, om de rust en eigendommen der ingezetenen te bewaren, ja hoe hij zelfs geheele nachten bij het kanon had doorgebracht.

Voorts sprak hij van het trouweloos gedrag, door vele ingezetenen jegens hem op den 17. October aan den dag gelegd, zeggende, dat hij zeker onderrigt was van het plan, dat toenmaals beraamd was, namelijk, om de wachten aan de Mechelsche poort en bij den Plaatselijken Commandant te overrompelen, de manschap af te maken, en zich dan van zijn' persoon, het zij levend of dood, te verzekeren. -- Waarna hij deze merkwaardige verklaring gaf.

« *Mijne Heeren!* om *U* nog eene proef te
 « *geven*, dat *mijne* oogmerken geene andere
 « *strekking* hebben dan het *welzijn* uwer stad
 « *te behartigen*, zoo *sta* ik uw *verzoek* toe, en
 « *vergun U* de *bekendmaking* van *mijn* besluit
 « *voor als* nog uit te stellen; -- maar *Gij*
 « *zult mij* voor de rust in de stad verantwoor-
 « *delyk* blijven, terwijl ik *U* plegtig zweer,
 « *bij de Godheid*, die ik aanbid, en op *mijne*
 « *eer*, welke nimmer gefaald heeft, dat, wan-
 « *neer* er vijandelijkheden tegen *Z. M.* troe-
 « *pen*, de *Floot*, of de *Citadel* gepleegd wor-
 « *den*, ik de stad zal beschieten zoodanig,
 « *dat* men, over drie eeuwen, nog van CHASSÉ
 « *zal spreken*, en zoo men immer met geweld
 « *de Citadel* vermeersterde, dan laat ik mij met
 « *vriend* en vijand in de lucht springen."

Na deze verklaring, zeide de Generaal, dat
 zoo een der *Heeren* eenige aanmerkingen op hetgene
 gezegd was, te maken had, hij niet ongenegen
 was, hen te hooren, en elk derhalve vrij en
 onbewimpeld zijn gevoelen kon te kennen geven.

Verscheidene leden der Commissie konden zich

niet van tranen onthouden, en allen verzekerden, dat zij, volkomen alles toestemden, wat door den Generaal was aangevoerd. De Commissie, ten uiterste bewogen, beloofde nogmaals, alles aan te wenden, wat eenigzins in haar vermogen was, om de rust te bewaren, -- en vertrak. De uitkomst deed, korten tijd daarna, duidelijk blijken, hoe verre men word heeft kunnen houden, en welke de gevolgen daarvan zijn geweest, gevolgen waarover geheel Nederland zich hartelijk heeft verheugd. Zie verder SIMONS over het kasteel van Antwerpen, te Utrecht bij ALTHEER uitgegeven.

VERHAAL

VAN HET VOORGEVALLENE TE ANTWERPEN.

Het was in den laten avond van den 25. October 1830, dat de Oud-Nederlandsche troepen van voor *Lier*, na bij *Lipsc*, en andere dorpen, over de geheele uitgestrektheid tot *Berghem*, den manmoedigsten tegenstand geboden te hebben, naar *Antwerpen* terug trokken. Deze beweging geschiedde geenszins uit noodzakelijkheid, omdat de vijand hen uit hunne stellingen zoude verdreven hebben, maar omdat deze aanzienlijke versterkking bekomen had, en de oproerige toestand, waarin sinds eenige dagen de grijze Scheldestad zich bevond, de aanwezigheid der onzen gebiedend vorderde.

Het 3^e bataillon der 7^e alsmede het 2^e en 3^e bataillon van de 9^e afdeeling Infanterie kwamen eerst des nachts ten elf ure binnen de muren. Te

vergeefs hoopten deze troepen, zoowel als die van de 5^e, 10^e en 13^e afdeelingen (als met den *waren* toestand aldaar onbekend) eenige verademing te genieten, en de geledene ontberingen, door rust en voorraad van levensmiddelen, eenigermate vergoed te zien, daar de vermoeijenissen dezer bataillons, vooral van het 3^e der 9^e, en van het 2^e en 3^e der 13^e afdeeling, sedert het verlaten van *Mechelen*, groot waren geweest.

Al dadelijk werden deze krijgsbenden in hunne zoete verwachtingen te leur gesteld. De 2^e en 3^e bataillons der 9^e afdeeling, die van *Berghem* aangekomen waren, werden onmiddellijk bij het binnenrukken in de klooster- en Lorrestraat door een hevig vuur van alle zijden begroet. Het was niet mogelijk deze verraderlijke aanvallen met eenig voordeel te beantwoorden, daar buiten de ongunstige gesteldheid, als anderzins, de geweren der manschappen door een aanhoudenden regen waren nat geworden, en hoezeer ook het eerste gelid zich gereed hield tot vuren, terwijl de beide achterste gelederen de patronen afrokken, deze laatsten niet zoo spoedig op nieuw konden geladen zijn, te gelijkertijd, dat het eerste gelid de poging deed van los te branden.

Dusdanig was de ontvangst dier braven, welke met zoo vele tegenspoeden hadden moeten worstelen, en die, in stede van eenige verpozing voor hunne

afmattingen te erlangen, thans door erger gevaren en ijselijker dood dan zij tot nu toe hadden gevreesd werden bedreigd.

Men beproefde met alle inspanning van krachten, door gemelde straten henen dringende, de groote markt te bereiken; doch vruchteloos! De 3^e compagnie van het 2^e bataillon dier afdeeling, geprest zijnde om den doortogt der rijdende artillerij te begunstigen, geleidde dit wapen tot buiten de *Bredasche* poort, terwijl de 4^e compagnie van het 3^e bataillon, bestaande uit 4 sergeanten, 3 korporaa's en 75 soldaten, onder bevel van den Luitenant DE BOK, na eene versterking van hetzelfde aantal manschappen, onderofficiers en korporaa's, door een officier aangevoerd van de 5^e afdeeling, ontvangen te hebben, de *Slijk*-poort bezette. De nacht werd met de grootste waakzaamheid, bij de naauwgezette pligbetrachting, niettegenstaande het deerniswaardig lot, waarin onze strijders voor als nog verkeerden, doorgebracht.

Naauwelijks had de morgen van den 26. October zijne eerste stralen op de daken der trouwelooze vest geworpen, of derzelver ondankbare bewoners overvielen als bandieten de wettige magt, en vermoordden met overmagt onmedoogend alles, wat zich tegen hunne muiltucht verzette. Het oogenblik was daar, waarop wrevelvoedende onruststokers het welig kiemende zaad des opstands en der wraakzucht

tot daden van het snoodste geweld zouden doen rijpen!

De Prins VAN ORANJE had reeds de stad verlaten, en de Generaal CHASSÉ voor eenige dagen zijn Hoofdkwartier op de Citadel gevestigd.

Alle de troepen, welke niet op het kasteel behoorden, of liever de zoodanigen, welke zich nog binnen *Antwerpen* bevonden, waren aangezegd geworden de stad onverwijld te verlaten, en trokken dan ook, bij het aanbreken van den dag, de *Roode poort* uit, den weg op naar *Westwezel*. De 7^e afdeeling alleen, welke tot nog toe geene orders had ontvangen, en reikhalzend naar dezelve uitzag, bleef op het moordtooneel, overgelaten aan den eyvelmoed van *Antwerpens* bevolking! Het flankbataillon, gekommandeerd door den majoor OUDENDIJK (*) (waarbij zich de kolonel EIJMAEL, chef der afdeeling, bevond) had het tuighuis, waarvan de bovenzalen geschikt waren om de daken der beledende huizen te bestrijken, ingenomen. Het 1e bataillon, onder de bevelen van den kolonel MOHÉMIUS, en het 2e bataillon, onder die van den majoor AERSSEN BEIJEREN VAN VOSHOL (†), huisvest-

(*) Naderhand, eenige maanden na de terugkomst met de bezetting der Citadel uit de Fransche gevangenschap, te *Grave* als luitenant kolonel overleden.

(†) Later als luitenant kolonel te *Zwolle* overleden.

ten in eene meer naar de *Roode poort* zich bevin-
dende kazerne, en hielden nog eenige posten in de
stad bezet, als: de Hoofdwacht met den kapitein
BOGERS en de 2^e luitenant SELFFARDT, en de *Mechel-
sche poort*, met den kapitein ASTRA aan het hoofd.
Ook bevonden zich op de Citadel en in het Arsenaal
nog gedeelten van de 1^e, 2^e, 9^e, 10^e, 13^e en 15^e
afdeelingen, een gedeelte van het 6^e bataillon mili-
tie, benevens een detachement art. militie, bijna een
geheel bataillon koloniale, een detachement lan-
siers, en transport-trein, door welke troepen ver-
scheidene posten in de stad werden bezet, terwijl
nog steeds een bataillon der 5e afdeeling zijne stel-
ling had aan de *Roode poort*. De luitenant WIE-
MANS was op dezen dag met een peloton, sterk 60
à 70 man, op eenigen afstand van de *Mechelsche*
poort geplaatst; op het *Mechelsche* plein stond een
gedeelte der 1e en 7e afdeeling infanterie, ten einde
den vijand het doordringen te beletten, en zich
meester van de *Mechelsche poort* te maken. De
troepen van de 1e en 7e afdeeling werden hevig
door eene sterke magt aangegrepen, zoodat deze
aangevallenen voornemens waren te vlugten.

Naauwelijks had de luitenant WIEMANS dit be-
merkt, of hij snelde de overvloedigen onmiddellijk
met zijne onderhebbende manschappen ter hulp.
Aldaar aangekomen zijnde, liet hij een hevig ge-
weervuur op den vijand maken, stelde zich aan het

hoofd onzer troepen, en rukte onder het slaan van den stormmarsch op den vijand aan.

Deze dappere officier ging zelf, met den degen in de hand, den vijandelijken aanvoerder te gemoet, werd met hem handgemeen, en had het geluk, hem te overwinnen, en eigenhandig gevangen te nemen (*). Vervolgens sloeg hij den vijand geheel terug, met achterlating van vele dooden, gewonden en eenige gevangenen. De luitenant **WIEGMANS** vervolgde daarop de muitelingen, en joeg hen tot midden in de stad terug, ja vatte zelfs post tot dicht bij de barrikades, en bleef in die positie, tot aan den avond. Alstoen zijn de hoekhuizen der straten door onze troepen bezet geworden, om uit de ramen op de aannaderende Belgen te kunnen vuren. Des nachts is het 1^e bataillon der 9^e afdeeling door het 2^e bataillon der 10^e afdeeling afgelost, zijnde eerstgenoemd bataillon daarop naar de Citadel terug getrokken.

Deze aflossing geschiedde op last van den boven allen lof verheven Hertog **BERNARD VAN SAXEN-WEIMAR**, welke zijne hooge tevredenheid over meergemeld bataillon, met veel geestdrift in zeer vereerende bewoordingen, aan den chef van hetzelfde, den majoor **BEHR**, destijds heeft te kennen gegeven.

Reeds vroeg in den morgen begon het muitgespuis

(*) De degen van dezen Muiteling is nog onder berusting van den Heer **WIEGMANS**.

zamen te scholen, en oproerige liedjes en kreeten aan te heffen, vooral aan den kant van den haven en op den reedijk. Men maakte een' aanvang met hier en daar alleen staande schildwachten te ontwapenen, weg te jagen en te mishandelen. Een schip met geweren geladen, hetwelk aan de haven lag, werd geplunderd, waarmede het gepeupel zich wapende. De oploop nam van lieverlede aanmerkelijk toe aan de hoofdwacht; de kapitein BOGUES liet de wacht in het geweer komen, daar langzamerhand het gemeen eene dreigende houding aannam. De Generaal Hertog VAN SAXEN WEIMAR liet, ten negen ure, het 2^e bataillon der 9^e afdeeling uit het Arsenaal rukken, om onder zijne bevelen door de stad te patrouilleren.

Deze onverschrokken held deed alle pogingen, om het wrevelvoedende gepeupel uit een te drijven, reed er, met ontblooten sabel onder, doch vruchteloos. Van tijd tot tijd vielen er geweschoten op de wacht, welke door genoemden kapitein BOGUES gekommandeerd werd. Ook op andere punten in de stad, begon men op onze troepen te schieten, zoo ook aan de *Mechelsche* poort.

Ten elf ure werden de 3^e en 4^e kompagnien van gezegd bataillon op de markt voor het stadhuis geplaatst, onder bevel van den kapitein VAN DER KASTELE, welke kompagnien de hoofdwacht zouden versterken. Dan, naauwelijks hadden zij dijn gevaarvollen post

betrokken, of de stedelijke schutters van *Antwerpen*, welke zich op de hoofdwacht bevonden, om, zoo als het heette, de rust te herstellen, schoten met tijgeren woede verradelijk op onze omsingelde dapperen, en, in hunnen moorddorst niet te bevredigen, bragten deze kanibalen onze ontwapende landgenooten op de ijselijkste wijze om het leven, of knevelden hen met onmenschte vuisten op den grond. De brave kapitein VAN DER KASTELE, onder het aanmoedigen der zijnen, door een' kogel in den mond doodelijk gewond wordende, stierf als een LEONIDAS den heldendood. Hij sneuvelde, met het meeste gedeelte zijner manschappen, op meergemelde markt. De moedige VAN TRECKELENBURGH, adjudant-onder-officier derzelfde afdeeling, heeft zich bij dit bloedbad boven allen uitstekend gekweten. Deze onversaagde krijgsman was belast met het uitzetten van *tirailleurs*, alsmede om dezelve te ondersteunen. Driemaal gelukte het hem, de Belgen terug te drijven; maar ook driemaal is hem de degen en de wapens der manschappen door de regering afgevraagd, hetwelk hij telkens manmoedig heeft afgeslagen. Nogmaals herhaalde hij zijne poging, om de muiters te verjagen, doch te vergeefs. Men ontwong hem den degen, en dreigde hem te doorsteken, indien hij zijnen onderhebbenden niet gebood, zich over te geven. Hij bleef echter in zijne weigering volharden, bekwam twee wonden, en eene kneuzing in het borst-

been, werd eindelijk met veel moeite gevangen gemaakt, door het graauw geschopt en geslagen, en naderhand in zijne gevangenschap op eene onmenselijke wijze behandeld. De 1^e luitenant MIJNNAARD, die na den dood van den kapitein VAN DE KASTEEL het kommando voerde, werd, na lang tegenstand geboden en genoegzaam alle zijne manschappen verloren te hebben, met nog andere officieren mede gevangen gemaakt, doch brak zijn' degen, alvorens zich over te geven, aanstukken.

Nadat de hoofdwacht op deze wijze een' langdurigen en hardnekkigen tegenstand geboden, en een groot verlies aan dooden en gekwetsten (onder welke laatsten zich de luitenant SEIFFARDT bevond) geleden had, werd zij eindelijk door het graauw genomen, en werden onze soldaten gedeeltelijk omgebragt, gedeeltelijk gevangen gemaakt. De kapitein der 7^e afdeeling BOGUES, een *Mechelaar* van geboorte, ging tot de Belgen over. De overige gevangenen werden, na het bombardement van *Antwerpen*, nadat men hen bijna geheel had uitgeteeld en aan koorden gebonden (officieren en onderofficieren door elkander, doch geene soldaten), naar *Brussel* getransporteerd, en in *les Petits Carmes* gezet, gedurende welken tijd zij aan allerhande mishandelingen en beschimpingen waren blootgesteld. De officieren, benevens de heldhaftige onderadjutant VAN TEECKLENBURGH, welke de hoofdwacht zoo dapper hadden verdedigd, als

boeven geboeid zijnde, werden, onder het bombardement, bij de grootste smaadheden en folteringen door de stad geleid, tegen 12 ure des nachts in een pakhuis gesmeten, en vervolgens gekneveld naar *Brussel* gevoerd. Na negen maanden gevangenschap en barbaarsche kwellingen, zijn deze braven hunnen kerker ontvlugt.

De post aan het Paleis werd te gelijker tijd vermeesterd, overal vuurde men op onze troepen, vooral aan de *Mechelsche* poort, alwaar het 1^e bataillon der 9^e afdeeling, onder kommando van den majoor BEHR, tot versterking werd afgezonden, ten einde te beletten, dat men de poort vermeesterde. Op deze plaats werd bovenal hevig gevraagd. Om drie ure na den middag bevond zich het flank-bataillon der 7^e afdeeling nog in de vageuskazerne, hebbende het op dien tijd nog geene orders ontvangen. Daar men in de straten, welke naar de kazerne leidden, bezig was met dezelve op te breken en bariekades te maken, wás men niet zonder grond bevreesd, dat zij het bataillon in de kazerne zouden aanvallen; de kolonel had echter alle voorzorgen genomen, en besloten zich tot den laatsten man te verdedigen. Op dien tijd, te weten omstreeks drie ure, komt de kolonel MOHEMIUS van het 1^e bataillon den kolonel EIJMAAL berigten, dat hij met de 1^e en 2^e bataillons de kazerne was uitgemarcheerd, en zich naar de *Rooden- en Burgerhoutsche*-poort had begeven, welke laatstgenoemde poort door een

bataillon der 5 afdeeling, die dezelve bezet had, was verlaten geworden. Dit bataillon werd gekommandeerd door den majoor DE BOSSON, dezelfde welke gedurende den tiendaagschen veldtocht te *Capelle*, in de nabijheid van den vijand, de geweren beval aan rotten te zetten!!! Zij marcheerden de poort uit en lieten dezelve onbezet, den weg inslaande naar *Bergen op Zoom*. Men ried den kolonel aan, van insgelijks die kazerne te verlaten, daar hij anders gevaar zoude kunnen loopen van met de zijnen op de moorddadigste wijze omgebragt te worden. De kolonel zelf het gevaar inziende, waarin hij zoude geraaken, indien hij niet mogt besluiten de kazerne uit te trekken, besloot eindelijk om maar zonder orders naar de *Roode* poort te marcheren. Daar aangekomen zijnde, liet hij door het flank-bataillon de poort bezetten, gelastende, dat de 1^e en 2^e bataillons de *Burgerhoutsche* poort verdedigen, en posten over en langs den wal uitzetten zouden, benevens aan de uitgangen der straten, om zoo doende de gemeenschap met de *Mechelsche* poort, en van daar met de Citadel te onderhouden. Door het flank-bataillon werden insgelijks de uitgangen der straten bezet. Voor de *Roode* poort, op de paardemarkt, stond intusschen de luitenant MAC-LOED met eenige zijner manschappen. Naauwelijks had deze officier zijne stelling ingenomen, of de op-

roerlingen begonnen, als naar gewoonte, uit de huizen en van achter de opgeworpene barikades op hem te vuren, het welk van zijnen kant dan ook niet met stilzwijgen werd beantwoord. Het flank-bataillon, zoowel als de luitenant MAC-LOED, van achter eene barikade, welke men in deze zeer breede straat gemaakt had, op de verradelijkste wijze aangevallen, had een hevig geweer vuur door te staan; men beantwoordde hetzelfde echter met zoo veel nadruk, dat de oproerlingen van tijd tot tijd tot zwijgen werden gebragt. Tegen den avond en gedurende den nacht, werd het vuur op alle punten in de stad sterker. Er was een vreeselijk rumoer in dezelve: overal hoorde men het woest geraas van het dolzinnigste gemeen, het wraakgeschreeuw en moordgekrijsch van opgeruide schavuiten. Afgrijselijk tooneel, voorwaar! De doodsche stilte van een' somberen najaarsnacht afgebroken te zien door het moorddadig geknal der musketten, het noodgelui der klokken, het alarm-gerommel der trommen, het gehuil der vrouwen en het akelig gekerm der gewonden en der jammerlijk verminkten! Vooral het weergalmend, het eentonige doffe gebom der klokken leverde in deze onvergeetbare oogenblikken een indrukwekkend schouwspel op, daar men onafgebroken vuurde, en onophoudelijk bleef voortluiden. Dit duurde tot omstreeks twee ure in den morgen, gedurende welken tijd wij een aanmerkelijk verlies

aan dooden en gekwetsen te betreuren hadden. Op dien tijd werd het 1^e bataillon der 9^e afdeeling aan de *Mechelsche* poort door het 2^e bataillon der 10^e afdeeling onder den majoor VOET afgelost, terwijl de kolonel EIJMAAL reeds onderscheidene malen een' officier naar de Citadel had afgezonden, ten einde orders te vragen, hoedanig de brave bevelhebber zich in dezen neteligen en gevaarvollen toestand te gedragen had; doch welke echter telkens onverrigter zake terug keerde.

Nadat die aflossing aan de *Mechelsche* poort had plaats gehad, verscheen eindelijk de luitenant generaal Hertog VAN SAXEN-WEIMAR in persoon aan de *Roode* poort, nam de positie der onverschrokkenen aldaar op, en beval den kolonel EIJMAAL, om zich aldaar staande te houden; alsmede, dat, daar de bagaadje van de geheele afdeeling zich nog aan de *Roode* poort bevond, dezelve naar de Citadel vervoerd moest worden, waarmede de 2^e luitenant kwartiermeester VOS belast werd, welke dit transport, dat geheel zonder dekking was, niet dan met zeer veel moeite en gevaar op de Citadel bragt. Zulks was zoo veel te meer gewaagd, doordien er eenige duizenden guldens aan papieren zich in de afdeelingskas bevonden (*).

(*) Onder anderen een mandaat van f 40,000.

Tegen den morgen, omstreeks zes ure, kwam er bevel van het hoofdkwartier, om naar de Citadel over den wal terug te trekken. Deze beweging, welke anderhalf uur vroeger in alle stilte, en zonder dat het bijna was opgemerkt geworden, had kunnen geschieden (daar er, door zich in de positie die men betrokken had te handhaven, toch niets gewonnen werd) ging, nu de dag aanbrak, met een zeer groot verlies gepaard. Naauwelijk hadden zich de bataillons op marsch begeven, en had het flank-bataillon de *Roodde* poort verlaten, of de muiters kwamen van alle zijden opzetten. Een gedeelte nam dadelijk bezit van de poort, opende dezelve voor de bende van NIELLON en KESSELS, en zonden den onzen een hagelbui van kogels achterna. Eene andere troep verspreidde zich in de aan den wal gelegene huizen en straten, welke de onzen voorbij moesten trekken, en schoten uit de ramen en daken op dezelve. De kolonel liet op de huizen, waaruit gevuurd werd, een aanhouden pelotonsvuur maken, onder welks begunstiging de troepen over den wal voortrukten. Aan de *Burgerhoutsche* poort genaderd, moest de geheele afdeeling onder een gewelfden gang doortrekken, waar naauwelijks twee personen naast elkander konden marcheren, zulks veroorzaakte een groot oponthoud, hetwelk ten gevolge had, dat er eenige verwarring onder de troepen ontstond. Het vuur, dat alstoen de blaauw-

kielen op ons maakten, was verschrikkelijk, waar door de verwarring niet verminderde, maar hand over hand toenam. De 1^e luitenant DE HAAN door de engte gedrongen zijnde, verzamelde het allereerst zijn peloton, en maakte weder een hevig vuur op de huizen, vooral op een nabij gelegen torentje, waaruit het vinnigst geschoten werd.

Het was bij deze schermutseling, dat die brave officier, welke zich altoos zoo onverschrokken getoond, en zich zoo dapper van zijnen pligt gekwetend had, een schot door zijne linkerzijde ontving, welke hem het dijbeen verbrijzelde. Hij werd in de wacht aan de *Mechelsche* poort gebracht, alwaar de chirurgijn majoor CROISSANT en de officier van gezondheid INGENLUIJFF hem het eerst zoo veel mogelijk verbonden, ten einde te kunnen vervoerd worden. Zes dagen daarna is hij op de Citadel overleden. Zijne wonde was te hoog in het been om afgezet te kunnen worden. Hij werd naast den kolonel EIJMAAL, onder aan de groote kat, waar op de nationale vlag waaide, in eene mestpoel begraven. Naderhand hebben de officieren der 7^e afdeeling, en inzonderheid de chirurgijn majoor CROISSANT, het zoo ver weten te brengen, dat hun dierbaar stoffelijk overschot in een gemetseld graf, overdekt met eene zerk (hetwelk de officieren onderling bekostigden) in Bastion N°. 4. is overgebracht. Op deze zerk staat een Latijnsch grafschrift, door den chirurgijn majoor CROISSANT vervaardigd.

De 1^e luitenant VAN ALPHEN ZEEWOLD (*) werd ten zelfden tijd in de hand gewond. Door de ontstaande verwarring en het geweldig vuur des vijands, is hij blijven liggen, en den muitelingen in handen gevallen. De kolonel EIJMAAL, welke zich aan het hoofd der kolone bevond, die voor de *Mechelsche* poort vertoefde tot dat de geheele afdeeling zoude voorbij getrokken zijn, stond juist voor de poort, tegen over een straatje, waaruit hevig gevuurd werd, hetwelk hem de chirurgijn majoor CROISSANT deed opmerken, met dringend verzoek zijn voor velen zoo dierbaar leven niet roekeloos in de waagschaal te stellen. Niettegenstaande dat, wilde hij aldaar

(*) Een edelmoedig officier der *Garde Civique* nam dezen luitenant in zijne woning op, en verzorgde hem met broederlijke liefde!

Wij hebben het aan dezen christelijken *Antwerpenaar*, dezen eenigen *loth* uit *Sodom*, te danken, dat onze officieren van gezondheid, die zich destijds in het hospitaal bevonden, niet allen wreedaardig vermoord zijn geworden; de snoo-daarts hadden gezworen, elken *Hollander*, die zich aldaar bevond, om hals te brengen.

Gelukkig was deze edele menschenvriend van alles onder-rikt. Hij vatte post voor de deur van het gebouw, trok zijne pistolen, en schoot eenige geweldenaars voor den kop, die het hospitaal wilden overrompelen. Door zijne kloekmoedige daad afgeschrikt, dropen de monsters af, en werden de onzen behouden.

blijven vertoeven. Naauwelijks echter is de afdeeling voor de helft gepasseerd, of hij wordt door een kogel in zijn' regterdijbeen gewond; dadelijk schieten er eenige officieren en manschappen toe, om hem weg te dragen, onder welke bedrijven hij een tweede schot ontvangt, en wel door het voorste gedeelte van den buik; hij werd op eene berrie gelegd, en zoo naar de Citadel gedragen, doch is reeds den derden dag aan zijne kwetsuren overleden. De staat verloor in hem zoowel een kundig als braaf officier; de maatschappij een harer edelste leden; en zijne gade en kinderen een liefderijk echtgenoot en een' teerhartigen en zorgdragenden vader.

Toen vervolgens al onze troepen de *Mechelsche* poort voorbij waren, wilde de majoor VOET insgelijks naar de Citadel terug trekken, en had al werkelijk een begin gemaakt met de poort te verlaten, toen deze brave krijgsman vernam, dat er zich nog eenige geblesseerden in de wacht aan de poort bevonden. Onmiddellijk liet hij halte maken, de kolone van aanval (*d'attaque*) formeren, en nam, (daar de Belgen uit de straten naar de poort in massa waren op komen zetten) de poort stormenderhand terug, behield dezelve zoo lang, totdat de gekwetsten, onder welke de 1e luitenant DE HAAN zich bevond, naar de Citadel waren overgebracht.

Onderwijl dat de troepen het Kasteel bereikten, had zich eene commissie, aan welker hoofd zich de

president der Bank ook bevond, bij den generaal CHASSÉ aangemeld, welke hem voorstelde de wederzijdsche vijandelijkheden te staken, ten einde verder bloedvergieten voor te komen. Deze voorstellingen werden door den generaal aangenomen. Er werd dien ten gevolge onmiddellijk last gegeven, dat het vuur van onze zijde zou ophouden.

Eenige bataillons der 7^e, 9^e en 13^e afdeeling werd alstoen bevolen, het Arsenaal te bezetten. Alhoewel nu deze *zoogenaamde* wapenstilstand van onzen kant stiptelijk werd nagekomen, was dit echter bij de Belgen geenszins het geval; zij bleven nog aanhouden van tijd tot tijd, uit de aan het Arsenaal gelegene huizen en straten, de onzen te beschieten. De generaal CHASSÉ had ernstig verboden van terug te vuren, en het strenge bevel gegeven de overeenkomst getrouw na te leven. Hij liet dien-aangaande van den hoek van Bastion 5 de witte vlag waaijen, ten teeken dat alle vijandelijkheden van nu aan zouden ophouden.

Eenigen tijd daarna liet de beruchte walvischvanger KESSELS, kommandant der artillerie, zich als Parlementair aanmelden. Na vooraf geblinddoekt te zijn, leide men hem tot den Opperbevelhebber. Hij verlangde te weten *waarom* de witte vlag van het kasteel wapperde. De generaal antwoordde hem, dat hij met een lid van het voorloopig Bestuur, den Heer VAN HERREWEGHE, was overeengekomen

omtrent een verdrag, en dat hij alleen om hetzelfde te eerbiedigen, de vredevlag had geheschen.

KESSELS was hier mede niet tevreden. Hij zeide, dat burgerlijke autoriteiten onbevoegd waren eene capitulatie te sluiten, en verklaarde dezelve voor onwettig (*). Hij wilde echter hierover met den Heer VAN HERREWEGHE spreken, en den uitslag aan CHASSÉ daarna mededeelen. Kort daarop werd hij andermaal aangemeld; hij verkoos echter niet in persoon binnen te gaan, waarschijnlijk is hij bevreesd geweest, dat de generaal SAXEN WEIMAR zijne bedreiging in practijk zoude brengen, maar gaf twee eens luidende afschriften over, bevattende de volgende artikelen:

«N°. 1. De ontruiming der Citadel en het «Arsenaal.

«N°. 2. Al het Materiëel, dat zich op het «Kasteel en in het Arsenaal bevond, moest blijven.

«N°. 3. De oorlogsschepen, welke hij als een «Nationaal eigendom beschouwde, moesten in «zijn geheel voor de stad blijven liggen.

«N°. 4. De officieren moesten hunne degens «behouden, de soldaten zouden op het *Glacis* hun-

(*) De Hertog VAN SAXEN WEIMAR moet hierdoor zoodanig in drift zijn geraakt, dat hij hem toevoegde: «KESSELS! weetje wel wie gij zijt? Wat belet mij, van u *hier* «aan den hoogsten boom te laten ophangen?"

«ne wapens nederleggen, de troepen zouden, niet
 «meer dan honderd te gelijk, de *Hulp*-poort
 «uittrekken, of zich, in naam van het voorloopig
 «Bestuur, binnen den tijd van twee dagen, ge-
 «rekend van den dag der capitulatie af, in sche-
 «pen naar *Holland* begeben. En eindelijk: dat
 «deze artikelen om vier ure moesten zijn aange-
 «nomen, anders zoude het als ongedaan beschouwd
 «worden.»

Wat hierop geantwoord is, behoeft wel geene vermelding; het is bekend, dat deze fraaije voorwaarden ridderlijk zijn van de hand gewezen.

Dan niettegenstaande deze bepaling tot het antwoord op de vorige artikelen, begon het graauw hoe langer hoe sterker op onze troepen in het Arsenaal en op de Schepen te vuren, en daar er natuurlijk onzerzijds geblesseerden en dooden vielen, was het aller moeilijkst om onze soldaten, welke hierdoor zeer verbitterd werden, het terug vuren te beletten. De kolonel SPRENGER liet dus nogmaals aan den generaal vragen, om zich te mogen verdedigen, en geweld met geweld te keer te gaan, hetgeen Zijne Excellentie evenwel bleef weigeren. Hoe zeer ook hun vuur hoe langer zoo heviger werd, zagen zij echter in, dat zij er niets mede wonnen, zoo dat zij op het laatst twee zes ponders tegen de deur van het Arsenaal rigten, welke, ofschoon van binnen gebarikadeerd, evenwel werd stuk geschoten.

Onze soldaten geen' lust meer hebbende, om zich met het geweer in den arm (zoo als het tot nu toe gegaan was) dood te laten schieten, of zich moorddadig van het leven te laten berooven, trokken in weêrwil der pogingen, welke de officieren aanwendden om hen tegen te houden, naar de Citadel terug.

Het Kasteel moest dit alles (niettegenstaande een paar schoten uit een vierentwintig ponder den euvelmoed en den moordlust dier onmenschen had kunnen beteugelen) werkeloos en met gelatenheid aanzien; de artilleristen stonden stampvoetende met de brandende lonten in de hand bij hunne stukken, blakende van verlangen om er op los te branden, daar men wist, dat er zoo vele weerlooze offers geslagt, en zoo vele verdienstelijke landgenooten, die zich in de bloedstad bevonden, vermoord zouden worden.

Nu zij echter, na lang dralen van de zijde des Hoofdkwartiers, met geweld het Arsenaal bestormden en innamen, was de mate der ongerechtigheid vol gemeten, en liet de Generaal eindelijk bevel geven om er op te vuren, met een paar stukken uit het ravelijn Hoofdboort. (*) Inmiddels was het vier ure geworden, en

(*) Wij kunnen hier niet voorbij te herinneren, dat de muitelingen de bedreiging deden, dat de eerste bom, in *Antwerpen* van het Kasteel geworpen, een brevet voor de Brabanders zou wezen, om CHASSÉ en de bezetting den wreedsten dood te laten sterven!!!!

de tijd van den wapenstilstand alzoo verstreken zijnde , werd er bevel gegeven om de stemme des donders te verheffen , welke (om met SIMONS te spreken) de heilvolste scheiding plegtig zoude verkondigen , en luide alom zou doen hooren !

Dit besluit aan alle de schepen , door het hijschen van eenen overeengekomen wimpel , kenbaar gemaakt zijnde , was van gewenschte uitwerking , en heeft de gezegendste vruchtgevolgen voor onzen nationalen roem en onbezoedelde eer te weeg gebragt !

Naauwelijks was deze moedinboezemende order ruchtbaar , of artillerie en marine schoot om het hevigst , als in wedstrijd met elkander. De eene bom na de andere doorkliefte de lucht , en viel , als een wrekende Engel met verdelgende almagt gewapend , binnen de met bloed begoten muren ! De kogels vlogen door de huizen , van het eene einde der straten tot het andere. Al spoedig ontstond er een geweldige brand in de stad , en geen wonder ! Het Arsenaal werd door een detachement kolonialen , gewapend met pekkransen , in de brand gestoken , en weldra was hetzelfde met het Entrepôt , de Stads-gevangenis en het kwartier van St. Andries , geheel in de asche gelegd. Geen vuurspuwende Vesuvius kan verschrikkelijker schouwspel opleveren , dan door de onzen gedurende dit bombardement werd waargenomen ! De vlam lekte aan de tinnen der uitstekendste voorwerpen , en knetterde om de

choorgewelven des Tempels! Daken en gevels werden door een bruischenden vuurstroom afgeweid, en deden met hun puin de verbrande, toegeschroeide lijken der slagtoffers dezer lang getergde wrake! Het was als of een kletterende zwavelregen, afgewisseld door het geloei des donders, eensklaps uit den hemel werd neêrgegoten! Geen star verschiet zoo snel als de ontzettende toestel van dood en verwoesting den bliksem der mortieren in deze oogenblikken opvolgde! «Mijne hairen rijzen te berge,» zegt de Hoogleeraar SIMONS ergens, «wanneer ik «denk aan die tooneelen van akeligheid en ontzettend-
«ting!»

«Maar zoo min ik, door die vermelding, uwe «goedkeuring zou verdienen, zoo veel meer verlof «mag ik van u, mijne Hoorders verwachten, als ik «mij voor oogen stel, dat schitterend schouwspel van «verschrikkelijke majesteit, pracht en schoonheid, «hetwelk den dag verduisterde, door den rook, en «den nacht verlichtte, door het vuur!»

«Hebt gij het ooit van nabij gezien, of van verre «gehoord, wat het menschelijk vernuft vermag, «wanneer het den donder opsluit in metalen monden, «en zich weet te wapenen met de kracht van den «bliksem? — Hebt gij die vreeselijke accoorden «ooit gehoord, die de aarde op hare grondzuilen «doen beven? —»

«Hebt gij dat weêrlicht ooit zien schitteren, en

«die helle stralen door het ruim des hemels slingeren, welke den moedigste vervaren en den lichtzinnigste doen bidden om vergiffenis van zonden? — dan kunt gij U eenigzins verbeelden, wat «van binnen en van buiten, te land en te water, «bij dag en bij nacht, die vertoornde kartouwen «vermogten!» (*)

Ook op de schepen werden de schorre toonen van Mavors schrikbren donder met nieuw ontglommen gramschapsgloed aangeheven! Ook daar weergalmde het schokkend gebulder der rampenzwangere schutgevaarten, terwijl elke donderbal bij zijn' statelijken uittogt, het luidruchtig hurah! toegejuicht, en naar zeemanswijze het vaarwel plegtig nageroepen werd!

Ondanks de geestdrift onzer varengasten, had de vloot inmiddels veel te lijden, en een moorddadig vuur, dat men van achter de barikades op haar maakte, door te staan, hetwelk oorzaak was, dat zij eene menigte dooden en gewonden bekwam, onder welke men den luitenant KLINKHAMER van de korvet de *Komeet* en den luitenant MAAS van de *Procerpine* telde. Omstreeks acht ure werd er last gegeven om het vuur te staken. Dit bevel werd insgelijks aan de schepen, door het hijschen eener lanternen, bekend gemaakt. Ondanks die mensch-

(*) SIMONS over het kasteel van Antwerpen, bladz. 36,

lievendheid, vernieuwden de muitelingen hunnen aanval, bijzonder gerigt tegen de vloot.

Verwoed over deze schennis, brandde Z. M. korvet de *Komeet* op nieuw los, wordende dadelijk gevolgd van de andere schepen, welke niet minder aan het vijandelijk vuur waren blootgesteld. Dit duurde een half uur, tot dat de roekeloze bende tot zwijgen was gebragt (*).

Daarna verscheen uit *Antwerpen* eene commissie van notabelen, met den Heer DE BOIS, majoor der *Garde Civique*, aan het hoofd. Voor den generaal CHASSÉ gebragt, smeekten zij van het bombardement te willen doen ophouden, en een' nieuwen wapenstilstand aan te gaan. Zij overhandigden den generaal twee brieven, den eenen van ROGIER, lid van het Provinciaal bestuur, en van ROVIANO DE BORSBEEK,

(*) De schepen, op dien dag voor *Antwerpen* liggende, bestonden uit:

<i>Schepen.</i>	<i>Bevelhebbers.</i>	<i>Stukken.</i>
Het fregat <i>Euridice</i> .	Schout bij nacht LEWE VAN ADUARD.	34.
De korvet de <i>Komeet</i> .	Kapitein ter zee KOOPMAN.	32.
» <i>Proserpine</i> .	» » VAN MAREN.	22.
De brik de <i>Gier</i> .	Luit. 1e kl. ZOUTMAN.	8.
Kanoneerboot N ^o . 2.	» » VAN SPEIJK.	5.
» » 4.	» » SCHRÖDER.	5.
» » 6.	» 2e kl. VAN MAREN.	5.
» » 9.	» 1e kl. SCHUIT.	5.

gouverneur der Provincie; en den anderen van **STERRENOLLE**, kommandant in de stad, welke insgelijks het verzoek inhielden, van den volgenden morgen de afgebrokene onderhandelingen weder te beginnen (*). De generaal bewilligde in dit verzoek, en beloofde hun voor den volgenden morgen acht uur de vijandelijkheden niet te zullen hervatten, op welk uur hij de commissie terug verwachtte, ten einde nadere bepalingen te maken, met deze waarschuwing echter, dat bijaldien men voor dien tijd op onze troepen vuurde, hij onmiddellijk de vijandelijkheden zoude hervatten.

Den 28sten s' morgens reeds voor acht uur, (†) kwam als parlementair zekere **CHAVAL**, uit naam van het

(*) Zie hier over **HALLO**, 3e deel.

(†) Op dezen dag (28.) was de Luit. **WIREMANS** mede een van de eersten, welke zijne dienst aanbood, om bij het bataillon, het *Koninklijk Legioen* genaamd, geplaatst te worden, welk bataillon Zijne [Excell. de Generaal **CHASSÉ** toenmaals voornemens was te organiseren, ten einde de Citadel van *Antwerpen* zoo lang en zoo veel mogelijk te verdedigen, en van hetzelfde bij uitvallen als anderzins gebruik te kunnen maken. Dit korps echter is niet tot stand gekomen, vermits het gering getal van Officieren en manschappen, welke zich tot hetzelfde hadden aangeboden, tot de oprigting als niet toereikende is bevonden geworden.

Provinciaal gouvernement de voorstelling doen, om binnen den tijd van drie dagen de Citadel te ontruimen, met behoud van de wapenen en bagaadje, waarvoor de noodige transport-middelen zouden bezorgd worden; terwijl alle vijandelijkheden tot op dien tijd wederzijds zouden ophouden. Het antwoord dat op eene tweede, niet veel betere vraag dan die van KESSELS gegeven werd, laat zich gevoegelijk denken. De generaal wilde wel in een' wapenstilstand bewilligen, doch niets van de ontruiming en de voorwaarden, daarop betrekkinghebbende, weten (*).

De Antwerpenaren, inziende, dat de Opperbevelhebber ernstig meende, hetgeen hij zeide (dit toch was den vorigen dag middagklaar gebleken), begonnen nu hunne snaren lager te spannen; CHAVAL werd als onderhandelaar gemagtigd, en deed CHASSÉ de voorstelling, van wederzijds de vijandelijkheden te staken; de grensscheiding (*limiete*) zou door den generaal bepaald worden; de schepen zouden blijven zoo als zij thans voor de stad lagen, terwijl zich de Slotvoogd een termijn van vijf dagen voorbehield, ten einde bevelen van den Koning in te wachten. Na over en weer eenige veranderingen en bepalingen daargesteld te hebben, kwam men overeen de zaken in *statusquo* te laten, terwijl die-

(*) Zie HALLO, Brief No. 162 3e. deel.

gene, welke de vijandelijkheden mogt willen hervatten, drie dagen vooraf moest waarschuwen. De drie dagorders, ná het tuchtigen der stad op den 2. en 3. November door CHASSÉ uitgevaardigd, worden hier korthedshalve niet overgenomen. Dezelve zijn algemeen bekend, en behelzen niets anders dan s' veldheers hooge goedkeuring omtrent het gehouden gedrag der bezetting en der vloot, gedurende het bombardement.

Dewijl intusschen het aantal manschappen te groot was, om in zijn geheel op de Citadel te kunnen verblijven, en de weinige ruimte en voorraad van levensmiddelen het noodzakelijk maakten, deze overtoellige troepen, dewelke op onze grenzen zoo onontbeerlijk waren, te laten vertrekken, liet de generaal uit alle bataillons vrijwilligers vragen, om met hem op de Citadel te blijven. Daar dit getal vrijwilligers echter te klein was, om in het vervolg de bezetting dier sterkte uit te maken, bepaalde de generaal zelf, welke bataillons zulks zoude te beurt moeten vallen. Dezelve bestonden uit het flank-bataillon der 7^e afdeeling, kommandant majoor OUDENDIJK, het flank-bataillon der 9^e afdeeling, overste NOUDASCHER, benevens twee kompagnien van het 2^e bataillon der 9^e afdeeling, welke tot handlangers der artillerie zouden dienen; het 1^e bataillon der 10^e afdeeling, luitenant kolonel WIMMER, het 2^e bataillon der 10^e afdeeling, majoor VOET, het 3^e bataillon

der 10^e afdeeling, majoor VAN BUSECK, en bijna een bataillon kolonialen, kommandant luitenant kolonel VOLKHEMER. De artillerie onder kommando van den luitenant kolonel KELLER bestond uit een gedeelte of de helft van het 6^e bataillon N. Militie en het geheele 3^e bataillon N. M., door den majoor SEELIG gekommandeerd. De kolonel VAN DER WIJCK was kommandant der genie, en de kolonel VAN DEN BERG intendant der 1^e klasse; de chirurgijn majoor CROISSANT was belast met de directie van de geneeskundige dienst; de generaal majoor DE FAVAUVE kommandeerde de gezamenlijke afdeelingen infanterie; terwijl generaal Hertog van SAXEN WEIMAR reeds naar *N. Brabant* vertrokken was.

Het flank-bataillon der 7^e afdeeling lag vroeger in garnizoen te *Zwol*; het flank-bataillon der 9^e afdeeling in *Amsterdam*; het flank-bataillon der 10^e afdeeling in *Gorinchem*, het 1^e en 2^e gedeeltelijk in *Utrecht*, gedeeltelijk gedetacheerd; de kolonialen lagen in *Harderwijk*; het 3^e bataillon artillerie militie in *Delft*, en het 6^e in *Bergen op Zoom*; de transporttrein was uit *Antwerpen*.

De overige troepen, welke mede tot nu toe de bezetting hadden uitgemaakt, werden in schepen naar *Bergen op Zoom*, en een gedeelte naar de fortjes *Lillo* en *Liefkenshoek* vervoerd, waaronder ook het detachement lanciers met de paarden zich bevond. Wijders had men op het Kasteel, zoo

veel de tijd en de omstandigheden het toelieten, een hospitaal opgericht, en voor de verpleging der deerlijk verminkten, zoo veel doenlijk was, zorg gedragen: doch daar er eene menigte zwaar gekwetsten voorhanden waren, de ziekte onder de troepen van dag tot dag toenam, en het hospitaal slechts geschikt was om hoogstens 100 of 120 lijders te bevatten, moest al dadelijk eene *evacuatie* van zieken geschieden, welke door den officier van gezondheid 3^e kl. CARON naar *Delft* werden gebracht.

De zaken aldus geregeld zijnde, begon men het Kasteel benevens de onderhoorige Forten in een' volkomen staat van verdediging te stellen. De genie en artillerie waren dagelijks met onvermoeide vlijt bezig, de vestingwerken in gereedheid te brengen, voor zoo ver de middelen hun zulks toelieten. Er werden vervolgens door de genie eenige huizen, welke zeer bouwvallig waren, afgebroken. Hetzelfde wapen hield zich onledig met het *vivres* en groote kruidmagazijn voor het doorvallen van bommen en granaten te beveiligen; maakte bomvrije woningen; wierp verschansingen op; vervaardigde hulppoorten; plaatste stormpalen, schanskorven, rasterwerken enz. De artillerie zette de borstweringen op, legde beddingen aan, sneed ambruseergaten in de borstweringen, plaatste stukken in batterij, enz., zoo dat alles in beweging was, om dit voor ons toen zoo gewigtig punt zoo veel mogelijk te versterken.

Het hout, zoowel als andere voorwerpen, tot deze werken vereischt wordende, benevens levensmiddelen en andere benoodigdheden, werd geregeld door de daartoe afzonderlijk bestemde schepen aangevoerd, zoodat de Citadel voor den tijd van drie maanden geproviandeerd was; de correspondentie met *Bergen op Zoom*, en met geheel *Holland* werd door middel van schuitjes, waarop een adelborst bevel voerde, onderhouden, welke schuitjes bijzonder belast waren met het over- en weêrbrengen der brieven. De dienst op de Citadel was overigens, vooral door het aanhoudend slechte weder, in den beginne ten uiterste moeilijk. Van de drie nachten had men er doorgaans slechts één' om uit te rusten, doordien de troepen, die van de wacht kwamen, dienzelfden nacht daaraan volgende op het piket moesten trekken. Hierbij kwam nog, dat er buiten de Citadel geene wachthuizen bestonden, zoodat de geheele wacht onder den blooten hemel moest bivouacqueren; ook moest elken morgen om vier uur reeds de geheele bezetting onder de wapens staan, totdat het goed dag geworden was.

Deze dienstvordering van den soldaat, welke reeds zoo veel vermoeijenissen en afmattingen bij de grootste ontberingen had doorgestaan, was oorzaak, dat men eene menigte *tifense* ziekten zag verschijnen, waaraan zeer velen overleden, vooral van de 7^e afdeling, welke alleen uit landlieden van *Gelderland*

en *Overijssel* was zamengesteld, die deze lucht niet konden verdragen, zoodat er al spoedig eene tweede en derde evacuatie moest plaats hebben, waarmede de officier van gezondheid **INGENUIFF** belast werd. Daar het echter reeds begonnen was te vriezen, kon gemelde geneesheer niet naar *Delft* vertrekken, maar vond zich, uit dien hoofde, genoodzaakt, in *Middelburg* binnen te loopen (*).

Op de Vloot had na het bombardement ook mede eenige verandering plaats gehad: de groote schepen, welke geene geschikte ankerplaats hadden, om tegen het drijfijs beveiligd te zijn, zakten de rivier af, naar de beneden-*Schelde*, bij *Lillo*; zij werden door eenige kanoneerbooten vervangen, benevens de stoomboot *Suriname*, gekommandeerd door den luitenant der 1^e kl. **FRANK.**, als:

(*) Men moet hier hulde doen aan de edelmoedige gezindheid van *Middelburgs* bewoners! Hunne menschlievende handelwijze nopens onze verwonden mag bijna voorbeeldeloos genoemd worden. Hunne diensten aan die ongelukkigen bewezen, zullen bij de meesten derzelve in dankbare geheugen blijven. Elkeen beijverde zich om het zeerst, hen te helpen, door het aanbrengen van levensmiddelen, van verkwikkende spijs en drank en onderscheidene ververschingen, zoodanig zelfs, dat de Heer **INGENUIFF**, aan wiens zorg deze lijders waren toevertrouwd, zijns ondanks genoodzaakt werd, tot welzijn der zieken, deze betooningen der liefde ernstig te verbieden.

Kanoneerboot N ^o . 1.	Luit.	2 ^e kl.	VAN DER HART.
»	» 2.	»	» VAN SPEIJK.
»	» 3.	»	» OUWENALLER.
»	» 4.	» 1 ^e kl.	SCHRÖDER.
»	» 5.	» 2 ^e kl.	BRUINING.
»	» 6.	»	» BLOK.
»	» 7.	» 1 ^e kl.	ALLEWAART.
»	» 8.	»	» HEESMAN.
»	» 9.	»	» SCHUIT.
»	» 10.	» 2 ^e kl.	RÖMER.
»	» 11.	»	» WIPFF.
»	» 24.	» 1 ^e kl.	BAABS.

De geheele vloot werd door den kapitein KOOPMAN gekommandeerd.

Zoo bleven de zaken, zonder dat er iets van belang voorviel, tot op den onvergetelijken 5. Februarij 1831. Het was in het laatst van Januarij gaan vriezen, waardoor de kanoneerbooten, ten einde voor het drijfjs veilig te zijn, achter het *Vlaamsche hoofd* het anker hadden uitgeworpen. De schepen op de beneden-Schelde, waren reeds naar *Vlissingen* afgezakt. Op den 5. Februarij was door den plotselingen ingevallen dooi, de *Schelde* bijna weder zonder ijs, waarom de kommandant KOOPMAN last gaf, dat de booten op nieuw stroom zouden kiezen. De kanoneerboot N°. 2, kommandant luitenant der 2^e kl. VAN SPEIJK, had order, om voor het

fort *Austruweel* te ankeren. Het woei eene sterke koelte uit het Noordwesten. Voor het fort gekomen zijnde, en het anker geworpen hebbende, wilde hetzelfde niet vatten, waardoor de boot, uithoofde van den hevigen wind, aan het drijven raakte. Haar bevelhebber ziende, dat hij al langer hoe meer aan lager wal geraakte, wierp het tweede anker uit. Ook dit wilde niet hechten, zoodat hij met de boot, niettegenstaande alle aangewende moeite, tegen den wal, beneden de haven aan het zoogenaamde batterijtje, dreef; onmiddellijk liep een hoop gemeen (zoo als men vooral aan de haven in *Antwerpen* genoeg vindt) benevens eene zich daarbij bevindende wacht, naar de boot, sprong op den steven, en haalde de Hollandsche vlag naar beneden, dezelve met voeten trappende. Men eischte vervolgens van den kommandant VAN SPEIJCK de papieren. Deze zich overmand ziende, gaat, onder voorwendsel van de gezonden brieven te zullen halen, naar beneden, doch roept vooraf echter tegen zijne manschappen: «jongens, bergt je!» en steekt daarop den brand in het kruid, hetwelk zich in de kajuit onder den vloer bevond, en, -- de boot springt met vriend en vijand in de lucht. Alleen de loods, de tweede zeilmaker, en een marinier 3^e kl., benevens drie matrozen, ontkwamen den dood; zij waren evenwel allen gewond, en werden in het hospitaal te *Antwerpen* opgenomen. (Zie professor

SIMONS en HALLO, het rapport van KOOPMAN aan den directeur generaal der marine.)

Als een teeken van algemeenen rouw, heesch de geheele vloot den volgenden dag de vlag halver stok, hetwelk door verscheidene schepen van verschillende natien, welke in de haven lagen, en geheel onzijdig waren, werd gevolgd.

Door den generaal CHASSÉ werd de volgende dagorder bekend gemaakt:

»De dag van den 5. dezer; heeft ons weder een treffend bewijs opgeleverd, wat ware heldenmoed en onbevleete trouw aan koning en vaderland vermag; daar wij integendeel eene nieuwe proef van laagheid en wreedheid, welke men slechts van de onbeschaafde volken verwachten kan, van onze vijanden ondervonden hebben.

De kanoneerboot N°. 2, gekommandeerd door den braven luitenant ter zee J. C. J. VAN SPELJK, door den stroom bij de bassin tegen de kade gedreven zijnde, werd deze boot door het graauw bestormd, hetwelk, op het dek gesprongen, de Hollandsche vlag omlaag rukte, terwijl anderen op den wal stonden, en onder het laden hunner geweren, de Brabandsche er voor in de plaats heesch. De luitenant VAN SPELJK, zich overmand ziende, nam het heldhaftig besluit, het vuur in het kruid te steken, waardoor hij met *vriend en vijand* in de lucht vloog.

Hoezeer het verlies van dezen dapperen officier met zijne braven te bejammeren is, geeft deze heldendaad echter aan *Europa* een bewijs, dat men den alouden roem van *Neêrlands vlag* met nadruk weet te handhaven, terwijl onze vijanden zich verzekerd houden, dat, indien zij zich durven vermeten, een der oorlogsvaartuigen of de Citadel aan te randen, hun hetzelfde lot te wachten staat. — Dat almede het geval zoude geweest zijn, met Z. M. korvet de *Komeet*, welke den 20. December tegen de kaag bezet was, daar door den braven kapitein luitenant ter zee KOOPMAN reeds alles tot zoodanige stap voorbereid was, toen die bodem gelukkig weer op ruim water werd gebragt, en waarvan aan den vijandelijken bevelhebber, op eene officiële wijze, is kennis gegeven.

De luisterrijke daad van den onvergetelijken VAN SPEIJK geeft hem eene plaats in de geschiedenis naast KLAESSENS en HERMAN DE RUITER, en de late nakomelingschap zal zijn aandenken met erkentenis zegenen.

Welaan dan, mijne Krijgsbroeders! nemen wij het vast voornemen, een voornemen, dat eed en plicht vervult, dat onze vijanden nimmer *dan op de puinhoopen onzer lijken zullen triomferen*, en laat altijd onze leus en uitroep zijn: *Leve de Koning!*"

De Luitenant Generaal kommandant der Citadel
van *Antwerpen*. (get.) CHASSÉ.

Daar op aandringen der Conferentie de *Schelde*, welke vroeger, door onze scheepsmagt geblokkeerd was, weder in Januarij geopend was, zoo voeren de schepen van alle natien, onder hunne vlag, de rivier op en af: de Belgen onder eene witte, terwijl de onzen de nationale vlag lieten waaijen, waartegen zij weer dikwijls hunne laagheid, met schennis van den door de vijf mogendheden gesloten wapenstilstand, aan den dag legden, door op onze schepen, welke de *Schelde* van en naar het Kasteel op en af voeren, en dan somtijds door den wind of stroom zeer dicht onder den wal moesten doorvaren, van achter uit hunne opgeworpen batterijen te vuren. Het brieven-schuitje vooral had veel van hen te lijden. Zelfs schepen met zieken geladen kon men niet ongehinderd voorbij laten zeilen. Zoo gebeurde het, dat op den 9. Mei weder een Hollandsch schuitje zeer na onder het fort *du Nord* heen moest varen, op welk fort, in den kattendijk tot aan de stad, zij bezig waren, batterijen op te werpen, tegen de *Schelde* gerigt. Onmiddellijk springen er een aantal aldaar der wachthebbende *blauwkielen* op de borstwering, en beginnen op het, van eene Hollandsche vlag voorzien, en niets kwaads vermoedend schuitje te vuren; gelukkig werd er geen man gekwetst, zijnde alleen slechts eenige kogels door het zeil gevlogen. Dit feit ter kennis van den kolonel **KOOPMAN** gekomen zijnde, zoo maakte er deze onmid-

delijk rapport van aan den generaal CHASSÉ, die door den luitenant kolonel RÜPERTUS een' brief deed schrijven aan den majoor DE L'EAU, chef van den staf, waarin hij hem het gebeurde met het schuitje bekend maakte, en hem onder het oog bragt, dat daar dergelijke vijandelijkheden nu reeds zoo dikwerf waren voorgevallen, het meer dan wenschelijk ware, dat zij op hielden, enz. (*)

Hier op werd door den majoor DE L'EAU, uit naam van den generaal DE FAILLIJ geantwoord, waarin hij zich yerontschuldigde en zeide hem het gebeurde, hetwelk buiten zijne voorkennis geschied was, leed deed, enz. Zie HALLO N°. 4-c.

Niettegenstaande dit vertoog door den generaal CHASSÉ gegeven, lieten zij echter niet na bij voortduring vijandelijkheden te plegen. Den volgenden dag reeds werd er wederom van het fort *du Nord* op onze sloepen geschoten, hetwelk ten gevolge had, dat de generaal CHASSÉ zijne bedreigingen, welke hij gisteren in een' brief aan den generaal DE FAILLIJ kenmerkend maakte, ten uitvoer bragt, door aan de vloot last te geven om de vaart naar en van de boven *Schelde*, te beletten. Insgelijks werd er aan de korvet de *Komeet*, welke aan de *Pijptabak* was gestationeerd, bevel gegeven, om alle visschers, welke op de beneden *Schelde* wilden gaan visschen,

(*) Zie HALLO 4e deel, aantekeningen N°. 4-a pag. 16.

tegen te houden. Dit gaf weder aanleiding tot eene wederzijdsche briefwisseling, enz. (*), waardoor men het onderling eens werd, in zoo verre dat de vaart op de *Schelde* wederom werd hersteld.

Daar trouwens de Belgen zich niet ontzagen, aanhoudend voort te gaan met batterijen op de beneden- en boven-*Schelde* op te werpen, zoo liet de generaal CHASSÉ, in den morgen van den 15. Mei de lunet *sint Laurent*, welke tot nu toe altijd onbezet gebleven was (niet tegenstaande zij een gedeelte der verdedigingswerken van den Vijfhoek uitmaakte) bezetten, en eene gemeenschap door middel eener caponiere met den bedekten weg der Citadel daar stellen, waardoor de voorbijgang (passage) over den straatweg naar *Boom* (welke straatweg tusschen *St. Laurent*, de Citadel, en de lunette *Kiel* doorloopt) gestremd werd. Hiertegen zond de generaal DE FAILLU denzelfden dag een ver-
toog, waarin hij zeide: dat hij het bezetten der lunette als eene daad van vijandelijkheid aan zag, geheel strijdig met de bestaande overeenkomsten (†).

Kort daarna, op het afzenden van dien brief, trokken er uit *Antwerpen* een paar bataillons infanterie, verspreidende zich in de huizen en in het kreupelhout, en begonnen een hevig tirailleur-vuur

(*) Zie HALLO, aantekeningen N°. 4-u.

(†) Zie HALLO aantekeningen, 4e deel N°. 4-b.

op *St. Laurent* en de Citadel te maken, hetwelk door onze bezetting van *St. Laurent* en van de Citadel met nadruk werd beantwoord; zoodat de Belgen een aantal geblesseerden bekwamen, terwijl van onze zijde slechts *één* soldaat, VAN DALEN genaamd, een schot door de borst bekwam.

Onder dit vuur beantwoordde de generaal CHASSÉ den door den generaal DE FAILLI gezonden brief (*). Na eenigen tijd gevuurd te hebben, en ziende dat zij met hun geweervuur, even als of zij op de vossenjagt gingen, niets konden winnen, verzamelden zij hunne troepen, en trokken gedeeltelijk terug, waarmede de schermutseling ophield. Dit gebeurde was wederom oorzaak van eene briefwisseling, waaraan zelfs de gevolmatigden van *Frankrijk* en *Engeland* deel namen, hetwelk van dit gevolg was, dat de generaal CHASSÉ als een voortdurend bewijs zijner vriendschappelijke bedoelingen, de beide gevolgmagtigen aanbood, de bril *Laurent* te ontruimen, en er alleen eene politiewacht in te zullen laten, tot voorkoming van het aanrigten van schade; terwijl de Belgen hunne opgeworpene werken van aanval tegen de Citadel moesten vernietigen, en de batterijen op de beneden *Schelde* ontwapenen.

Niettegenstaande deze overeenkomst, bleven de

(*) Zie HALLO aantekeningen, N°. 4-i.

opstandelingen in de stilte aan die werken van aanval voort arbeiden. De generaal CHASSÉ zond hierop een' brief aan den generaal DE FAILLIJ. Het antwoord op denzelfven was zeer ontwijkend, waarop de generaal CHASSÉ hem andermaal er een' deed toekomen, waarin hij zeide, dat, wanneer de generaal DE FAILLIJ zes uur na het ontvangen van dien brief niet ophield met werken, het geschut van de Citadel dezelve alsdan beschieten zoude, en dat de verwoesting en de vernieling der stad *Antwerpen* en der omliggende behuizingen te zijner verantwoording zoude komen.

Onaangezien deze bedreiging, bleven zij echter met magt voortwerken. Op de Citadel en de schepen werd alles voorbereid, om de bedreiging van den generaal gestand te doen, en hij generaal zoude ook stellig hebben woord gehouden, ware niet, eenigen tijd vóór den bepaalden termijn, een Belgisch officier gekomen, met eene witte vlag, welke de arbeiders aan de werken verzamelde, en den voortgang staakte, waarop kort naderhand een parlementair verscheen, welke kennis kwam geven, dat de werkzaamheden gestaakt waren. Op den 20. Mei daaraanvolgende, had er een voorval plaats met een' fuselier der 10e afdeeling, waarvan in het algemeen een te groote ophef is gemaakt. Zie hier het gebeurde: Het was, zoo als wij meenen, op Zondag den 20. Mei, dat de onzen nog bezig waren met eene

caponnière, tusschen den bedekten weg en den ingang van *St. Laurent*, daar te stellen. Zoo als gewoonlijk plaats grijpt, kwamen er eene menigte burgers en militairen buiten de stad, om naar de Citadel en de werkzaamheden aan *St. Laurent* te kijken, vooral op den straatweg. Hier onder bevonden zich ook een aantal jongens van hoogstens 13 à 15 jaar, met een drielcleurig *papieren* oproervlag, waarmede zij zich op den straatweg, tot op bijna honderd passers van de plaats, waar onze manschappen aan het werken waren, aan gemelde caponnière begaven; en, na deze manschappen uitgescholden en uitgetart te hebben, maakten zij gemeld vlaggetje aan een dun, aldaar zich bevindend boompje vast, hetwelk zij krom buigende, telkens met het vaandeltje in de hoogte lieten springen. Een onder onze werkers, HENDRIK VAN LEUVEN genaamd, springt in zijne hemdsmouwen over de opgeworpen borstwering heen, loopt naar de jongens toe, welke inmiddels het hazenpad kozen, rukt als een razende het oproer vaandeltje van het boompje, en scheurt het met de tanden aan stukken. Van deze daad werd door den generaal CHASSÉ rapport gemaakt aan het departement van oorlog, hetwelk VAN LEUVEN, in naam des konings, voor zijne goede gezindheden, de *Willemsorde* schonk.

Van dezen tijd af, tot op den merkwaardigen 5. Augustus van hetzelfde jaar 1831, had er op de Citadel, voor zoo verre het der vermelding waardig is, niets belangrijks plaats. Te gelijk met het invallen van den prins VAN ORANJE, aan de spits van ons leger in *België*, deed de generaal CHASSÉ de wapenstilstand insgelijks opzeggen. Hierop werd door den minister DE MEULENAERE geantwoord, en aan den generaal verzocht, de vijandelijkheden nog te schorsen, tot er antwoord door vorst LEOPOLD uit *Londen* zoude ontvangen zijn. De generaal CHASSÉ antwoordde terug, dat hij op last van den Koning der *Nederlanden* deze opzegging deed, en het dus niet aan hem afhing, de vijandelijkheden uit te stellen (*).

Den 5. Augustus, 's morgens om 4 ure, deed de generaal CHASSÉ, terwijl de geheele bezetting onder de wapenen was, den luit. kolonel VOLKHEMER met vijf honderd man de Waterpoort uitrukken. Over de werf aan het kruidhuis, liet de overste ongeveer honderd en twintig man *en tirailleur* vooruit trekken, om dien post te bemagtigen, hetwelk volkomen gelukte. De onzen verdreven de Belgen uit hunne stelling, en bleven een hevig tirailleurvuur onderhouden. De bataillonschef bleef met de overige troepen als *reserve* bij het fort *Kiel* post vat-

(*) Zie HALLO, aant. B. 23.

ten, ten einde te beletten, dat het detachement aan het Melkhuis in den rug werd aangevallen. De generaal ziende, dat de vijand niet veel magt ontwikkelde, zond nu nog twee honderd vijftig man uit, onder bevel van den overste NAUDASCHER, vergezeld van mineurs, artillerie en eenige werklieden, onder geleide van den kapitein der genie ALEWIJN, waarbij zich de luit. kolonel DE GUMOËNS bevond. Hij is *vrijwillig*, doch *zonder wapens* uitgetrokken, uithoofde hij op zijn woord van eer uit de krijgsgevangenschap ontslagen was.

Deze kolonne taste de aanvalwerken, welke de Belgen tegen de Citadel gemaakt hadden, aan, verdreef den vijand uit dezelve, vernagelde de stukken en vernietigde, zoo veel mogelijk, hunne opwerpen en verschansingen. Onder deze verrigtingen bleef de overste VOLKHEMER met zijne kolonne aanhoudend tirailleren.

Bij de kolonne, die de batterijen innam, bevond zich vooraan met eenige tirailleurs de 1^e luit. der 9^e afd. DE RAADT. Deze had steeds de Belgen terug gedreven, en was reeds in de vijfde batterij gedrongen, toen de Belgen eensklaps met eene sterke magt kwamen opzetten, en hun vuur verdubbelden. DE RAADT, welke zich slechts met weinige scherpschutters zoo ver vooruit van de hoofdtroep bevond, wilde zich, toen er eene zoo groote overmagt kwam opzetten, langzamerhand terug trekken, onder wel-

ke bedrijven hij een schot door zijn been ontving, zoodat men dezen wakkeren bevelhebber naar de Citadel terug moest dragen. Bij deze onderneming, werden 16 mortieren, 4 metalen kanon stukken en 2 metalen houwitseren in de batterijen van den vijand gevonden, waarvan men er 18 vernagelde en geheel onbruikbaar maakte. Ter zelfder gelegenheid werd eene menigte ammunitie van oorlog in het water geworpen, en verschillende laadgereedschappen stuk geslagen.

Bij deze gebeurtenis, bekwamen de Belgen een aantal aan dooden en gekwetsten; van onze zijde hadden wij 37 gewonden, (onder welke zich de 1^e luitenant der 7^e afdeeling **HORION DE CORBI** bevond) benevens 5 gesneuvelden.

Ook van den kant der flotille werd eene demonstratie gemaakt. Te gelijk met den aanval op den post aan het Melkhuis, voeren de stoombooten *de Leeuw* en *de Suriname*, benevens de *kanoneerbooten* N°. 1 en N°. 24 de *Schelde* op. Zij werden uit het dorp *Burgt* met een klein geweervuur hevig beschoten, hetwelk van de schepen op gelijke wijze werd beantwoord. De stoomboot *Suriname* draaide kort langs den wal, en gaf de volle laag, waarna zij met *de Zeeuw*, de *Schelde* op, naar *Boom* voer, alwaar zij gezamenlijk vier koopvaardijsschepen namen, waarmede zij eenigen tijd daarna de

rivier kwamen afdrijven , hebbende de Hollandsche vlag boven de Belgische geheschen. —

Te gelijk, dat die schepen de *Schelde* op voeren naar het dorp *Burgt*, deed de kapitein LEERS van de 2^e afdeeling infanterie, met eenige manschappen uit het fort *Burgt*, een' aanval over den dijk naar het dorp van dien naam, alwaar de Belgen een' post hadden staan, waaruit hij hen verdreef, en zich meester maakte van eene door den vijand aldaar opgeworpen batterij. — Hierbij bleef de geheele krijgsverrigting der Citadel van *Antwerpen* in Augustus 1831, toen onze manhafte wapenbroeders, ondanks de verwarring, welke onloochenbaar in hunne gelederen plaats had, door den moed en de kalmte van Oranje, voor eene geduchte nederlaag beveiligd, de wonderdoende hand van den God der Vaderen over onze zegevanen zagen uitgestoken, en bij elken voetstap, dien zij voorwaarts drongen, de bescherming des Almagtigen ondervonden!

Hoedanig de Gevolmagtigden der Mogendheden onze geregte zaak bleven tegenwerken, en hoe groot de teleurstelling was, die onze brave Monarch door het onverklaarbaar dralen zijner bondgenooten, zoo-wel als door het moedwillig talmen van dat baatzuchtig en doortrapte Afgezantschap moest ondervinden, ligt te versch in het geheugen, om zulks hier te vermelden, waarom wij dit alles met stilzwijgen voorbij gaan.

De zaken aldus, zoo als bekend is, niets gevorderd zijnde, bleven mede op het Kasteel in *status quo*, gedurende welken tijd de Belgen intusschen hunne werken van aanval meer en meer uitbreidden, tegen de Scheepsmagt, het Vlaamsche hoofd en de Citadel, niettegenstaande de vertoogen en bedreigingen, welke van den kant des opperbevelhebbers hun werden gedaan. Zoo wapenden zij onder anderen het fort *Montebello* met 7 stukken geschut en eenige mortieren.

In verschillende plaatsen der stad werden mortieren en andere batterijen tegen de Citadel opgeworpen.

Het *Noorder* fort werd weldra geheel bewapend, benevens de batterijen, gelegen tusschen dit fort en de stad. Ter linkerzijde van het *dok*, werd nog eene hooge batterij opgerigt, en bewapend. De kaaijen langs de stad werden in hunne geheele lengte opgegraven, en eene borstwering naar den kant der rivier opgezet. De straten aan dezelve gelegen en op de esplanade uitkomende, werden door kanon dragende schouderweringen gesloten. Op de werf, tegen over het Vlaamsche hoofd, rigtte men eene batterij op van verscheidene zware stukken. Regts van het dok werd insgelijks eene batterij daargesteld, alsmede eene, welke tegen het *Vlaamsche Hoofd* was gerigt; en eindelijk nog eene derde aan het einde der kaai, tegen het Arsenaal. De kade alleen was bewapend met 61 vuurmonden. Links van de

Bagyne-poort wierpen zij insgelijks eene batterij op van 8 mortieren, en eene andere van hetzelfde getal in het ravelijn der *Mechelsche*-poort, zoodat er tegen het Kasteel alleen 270 vuurmonden gericht stonden. Van den kant der Citadel werd echter weinig gedaan: men maakte slechts eenige blinderingen boven de stukken, rigtte dezelve, plaatste daar nog eenige kanonnen boven op, en handelde eveneens op het *Vlaamsche Hoofd*, hetwelk echter altoos in de uiterste stilte moest geschieden, niettegenstaande de Belgen de handhavers onzer onafhankelijkheid van rondsom geheel met batterijen insloten.

In de maand Junij 1832, vertoonde zich het allereerst de Cholera aan het *Vlaamsche Hoofd*. Dezelve was zeer hevig, daar van de 600 manschappen (zoo land- als zeemagt) er bijna 150 van werden aangetast, waarvan er 38 overleden. Spoedig daarna vertoonde zij zich ook op de Citadel; de Chirugijn-Majoor CROISANT wist het echter voor de bezetting zoo bedekt te houden, dat deze afgrijselijke kwaal de helft reeds van hare hevigheid had verloren, alvorens het algemeen bekend werd; en waarschijnlijk had het geheim gebleven, ware het niet, dat men het in de Staats-Courant had gelezen. Zij was echter op de Citadel minder kwaadaardig dan op het *Vlaamsche Hoofd*, daar er op het slot maar weinig meer dan aan de over-

zijde der rivier zijn aangetast geworden, niettegenstaande het garnizoen van het Kasteel achtmaal sterker was dan de bezetting van het *Vlaamsche Hoofd*. De Luitenant kolonel RUPERTUS is aan dezelve overleden. Op het *Vlaamsche Hoofd* verloor men den 1^{en} Luitenant der 2^e afd. KAPITEIN, benevens den Luitenant der 2^e kl. BLOK, adjudant van den kolonel KOOPMAN en kommandant van de kanonneerboot N°. 6.

LILLO
EN
LIEFKENSHOEK.

GESCHIEDKUNDIGE MEDEDEELING

DER

KRIJGSVERRICHTINGEN OP DE BENEDEN SCHELDE,

BENEVENS VAN DE FORTEN

LILLO EN LIEFKENSHOEK.

In Augustus 1831, toen de Prins van ORANJE met het geheele leger *België* inrukte, werd er insgelijks aan de scheepsmagt op de *Schelde* even als aan de forten *Lillo* en *Liefkenshoek* bevelgegeven, om de vijandelijkheden te beginnen.

Voor dien tijd was er met de vloot en de beide forten niets vermeldenswaardigs voorgevallen.

Alleen waren er in den Scheldedijk twee doorsnijdingen gemaakt, ééne boven het fort *Lillo*, welke toen zoo groot was, dat hetzelfde gevaar liep van geheel weg te zullen zinken, en ééne beneden hetzelfde op een' verderen afstand dan de eerste.

Deze insnijdingen hadden ten doel, den polder

om het fort onder water te zetten , waardoor de nadering tot deze sterkte van alle kanten werd belet.

Voor *Vlissingen* lag, bij het opzeggen van den wapenstilstand, de *Zeeuw* van 96 stukken, voor *ter Neuzen*, *Bath* en *Lillo* elk een fregat van 46 stukken, voor Fort *Frederik Hendrik* eene Korvet van 28 stukken en vier Kanonneerbooten, voor *Doel* eene Bombardeergaljoot en eene gewapende Stoomboot, voor het fort de *Parel* eene Brik van 18 stukken en twee Kanonneerbooten, en voor het Fort *St. Marie* eene Korvet van 28 kanonnen en twee mortieren, benevens twee Kanonneerbooten, en eene gelijke magt bij *Pijp Tabak*, in de nabijheid der Citadel van *Antwerpen*.

In den vroegen morgen van den 2. Augustus, werd aan de vloot bevolen, "dat elke bodem zich op zijne aangewezenen plaats zoude begeven en in beweging stellen.

Om 8 uur gaf de Kommandant van het fort *Liefkenshoek* den 1^e Luitenant der 9^e Afdeeling **WIEGMANS** bevel, dat een gewapend detachement, eenige geniewerkers voorzien met bijlen, schoppen, enz., onder opzicht van den 2^e Luitenant Ingenieur **KEIZER**, tot eenen ongeveer op 500 ellen afstands van het fort gelegen ringdijk zouden vergezellen, met oogmerk, om den Luitenant **KEIZER** met zijne werkers, welke last hadden den ringdijk door te steken, ten einde de reeds bestaande innundatiën verder

uit te breiden , tegen den vijand te dekken , en bĳaldien hij er zich mogt bevinden , van daar te verdrijven.

Op het aannaderen dezer manschappen , nam de vijand reeds de vlugt , en deed geene de minste poging deze werkzaamheden te verhinderen.

Eenigen tijd daarna , komt een sergeant der jagers , van eenige jagers verzeld , als parlementair op het fort aan , en vraagt aan den Luitenant WIEGMANS , uit naam van den Kommandant van *Callo* , of men het voornemen had , nog meerdere vijandelijkheden te plegen dan diegenen , welke men reeds uitoefende , hetwelk door den Bevelhebber ontkennend beantwoord werd , waarmede hij zich tevreden stelde , en , na met zijn schietgeweer de gewone eerbewijzing gemaakt te hebben , vertrok.

Na den dijk doorgestoken , en eenige boomen en struweelen (welke het uitzigt van het Fort belemmerden) afgehakt te hebben , trok het detachement met de arbeiders naar het fort terug.

In den namiddag waren al leschepen op de hen aangewezenen posten aangekomen. Van elk vaartuig werden daarna eenige manschappen aan boord van de *Euridice* en de korvet de *Dolfijn* gezonden , welke bodems voor het fort *St. Marie* geankerd lagen. Van de forten *Lillo* en *Liefkenshoek* werden elk 150 man met kanonneerbooten afgehaald , en tot voor *St. Marie* gebragt.

Deze vereeniging van troepen had ten doel, om den volgenden morgen eene landing te beproeven, en het fort *St. Marie*, hetwelk tot nog toe door de Belgen bezet was, te nemen.

Het detachement van *Lillo* werd gekommandeerd door den kapitein KOK en door de 1^e luitenant GONDROEVER en HUBERT van de 2^e afdeeling Infanterie. Het detachement van *Liefkenshoek* stond onder de bevelen van den 1^e luitenant ANTEN en de 2^e luitenant JOOST en PARAVICINI van het 1^e bataillon der 9^e afd. Het geheel zoude gekommandeerd worden door den kapitein luitenant der Marine LANS.

Den volgenden morgen, om 11 ure, werd deze landing met 700 man (300 bezettingen uit *Liefkenshoek*, benevens 400 matrozen) ondernomen, en stapten de onzen onmiddellijk daarop aan de *Pijp Tabak* en het fort *St. Marie* aan wal. Deze vesting, op den linker, benevens *St. Philippine* aan den regteroever der *Schelde*, waren door PARMA aangelegd, tijdens het beroemde beleg van *Antwerpen* in 1585, en wel om de *Schelde* voor het ontzet uit *Holland* te sluiten. Destijds hadden de beide forten aan die bestemming voldaan, doch waren sedert, althans na den langdurigen vrede tusschen *Nederland* en de bezitters van *België*, van geen nut meer. Van daar, dat men dezelve, verwaarloosd, en ook tijdens den opstand in 1830, toen er zooveel te bezetten en te herstellen viel,

onbezet had gelaten, vermits men uit het kasteel toch altijd de stad meende te kunnen dwingen. Na den opstand en de bombardering van *Antwerpen*, waren beide, tijdens den kort daarop gevolgden wapenstilstand, door geene van beide de partijen bezet geworden, en moesten ook onbezet gebleven zijn; doch de Belgen hadden zich desniettemin in *St. Marie* genesteld, iets, hetwelk voor de gemeenschap met het kasteel ten hoogste hinderlijk was. Ook buiten het geval van oorlog, zot men dus reden gehad hebben, dit fort met geweld te nemen: hoeveel te meer thans! (*) Het innemen dezer sterkte (alhoewel door *sommigen* als een schitterend wapenfeit te boek gesteld) kostte zeer weinig moeite, aangezien de Belgen reeds op het eerste schot, dat het fregat de *Euridice* er op loste, de vlugt namen, zoodat het nagenoeg zonder slag of stoot door de onzen werd bezet. «Daarop,» zegt de Heer VAN KAMPEN, «werden te *Calloo* grootendeels de huizen afgebrand, en met leedwezen moeten wij melden — want het zou eene averegtsche Vaderlandsliefde zijn, die de waarheid verbloemde — dat er, volgens berigten, die wij voor geloofwaardig moeten houden, door de onzen, nadat zij door de Belgen, zelfs door derzelver vrouwen, langen tijd door smaad en spot tot de uiterste

(*) VAN KAMPEN, Gedenkboek enz. bl. 325-326.

woede waren opgewonden, tegen *weerloozen* in het uur der wrake, menige afzigtige wreedheid gepleegd is, den Hollandschen naam onwaardig. Men vergreep zich zelfs aan vrouwen en kinderen."

Wij hebben dit met een bloedend harte aangehaald, te meer nog omdat wij hierin den onpartijdigen schrijver, die niet alles *onvoorwaardelijk* toejuicht, in geen en deele van het tegendeel kunnen overtuigen.

De Belgen hadden zich terug getrokken tot het dorp *Calloo*, in de nabijheid van *St. Marie*, en zich als naar gewoonte *in* en *achter* de huizen verschoolen. Het dorp zelf werd daarop door de onzen aangetast. De bevelhebber, het niet raadzaam oordeelende, om zich tusschen de woningen te begeven, liet huis aan huis in brand steken, waardoor de vijanden genoodzaakt waren, hunne schuilhoeken te verlaten, en in allerijl de vlugt te nemen. Het fort *St. Marie* werd daarna, zooveel de tijd en omstandigheden toelieten, in staat van tegenweer gesteld, en met bezetting voorzien. Een gedeelte der landingstroepen had post gevat aan de *Pijp Tabak*, een ander te gelijker tijd het fort *de Parel* bemagtigd, waardoor de geheele linker Schelde-oever gezuiverd was, en men over land van *Liefkenshoek* de correspondentie met de citadel kon onderhouden.

In den nacht van den 2^{en} op den 3^{en} Augustus, hadden de *muitelingen* de Coupuren, welke den vori-

gen dag door den luitenant ingenieur KEIZER waren bewerkstelligd geworden, wederom digt gemaakt, hetwelk door de bezetting van *Liefkenshoek* bij het aanbreken van den morgen was ontdekt. De kommandant van dit fort gelastte nu den kapitein ingenieur PAUW van dezelve op nieuw te gaan openen, terwijl de luitenant MESSERT der 2^e afd. met eenige gewapende manschappen deze werkzaamheden zoude dekken. Naauwelijks echter een eind wegs op den *ringdijk* gevorderd zijnde, beginnen de Belgen op hen te vuren; op het eerste schot reeds staat het geheele detachement stil; er vallen nog eenige schoten — en kapitein PAUW maakt *regtsomkeert*, en zet het op een loopen, welk voorbeeld door den luitenant MESSERT getrouwelijk werd nagevolgd. Deze *sukkel*draf duurde voort, totdat zij zich buiten schot bevonden. Van den eersten schrik eenigermate hersteld zijnde, keerden zij echter terug (hunnen misstap inziende, van niet te digt bij den vijand te komen) en maakten daarenboven in plaats van de reeds bestaan hebbende *insnijdingen* te openen, eene nieuwe *coupure* tegen den Schelde-dijk aan, waarna zij in het fort terug kwamen, wordende om hunne *harddraverij* niet weinig door het garnizoen bespot. —

Daar deze gemaakte *coupure* aan den Schelde-dijk niet voldoende was, om de innundatie ver genoege uit te breiden, doordien het water er niet genoegzaam

konde doorstroomen, werd den luitenant WIEGMANS op den 4. Augustus andermaal bevolen, om met 60 gewapende manschappen en een aantal geniewerkers (ditmaal echter *zonder ingenieur*) de door de Belgen gedigte *coupuren* te openen. Op de nadering dezer troepen tot den *ringdijk*, maakte de vijand een hevig vuur uit een huis, niet ver van den genoemden dijk verwijderd, welken aanval door de onzen zeer bedaard werd beantwoord. Zierende dat men met vuren niets gewinnen kon, liet de luitenant WIEGMANS zijne manschappen storm loopen, en zoo doende, het huis innemen, hetwelk zij daarna in den brand staken. Hunnen weg langs den *ringdijk* vervolgende, en aan de plaats, waar de insnijding moest gemaakt worden, gekomen zijnde, hadden de Belgen zich anderwerf in het kreupelhout verstoken, en begonnen wederom een verschrikkelijk vuur te maken. Dadelijk vielen de onzen op hen aan, en verjoegen hen uit het houtgewas, waarna zij achter eenige aldaar staande huizen post vatteden. Ook hier werden zij door den luitenant WIEGMANS aangegrepen, en van huis tot huis terug gedreven, tot dat zij eindelijk genoodzaakt waren, het hazenpad te kiezen, waarna door de onzen de huizen werden in den brand gestoken. Bij deze gelegenheid zond de luitenant ter zee TAM, welke met zijne kannonneerboot niet ver van deze huizen lag, nog 14 manschappen tot ondersteuning, en loste daarbij tevens

eenige kanonschoten op de huizen. Toen het detachement over den Schelde-dijk naar het fort terugtrok, hieven de kanonneerboden een luid *hurah!* aan, en wuifden de matrozen, als een blijk van goedkeuring, met hunne hoeden in de lucht.

Denzelfden dag werd er mede een detachement naar *Pijp-Tabak* gezonden, tot ondersteuning van dezen post, en om aldaar eene dergelijke *insnijding* met hetzelfde oogmerk in de Schelde-dijk te maken, hetwelk zij eerst op den 10. Augustus ten uitvoer bragten. Hierdoor kon men met kanonneerbooten en andere vaartuigen, over den polder achter het *Vlaamsche Hoofd* om, de gemeenschap van het Kasteel met de beneden-Schelde onderhouden, zonder dat men het fort *du Nord*, 't welk door den vijand bezet was, behoefde voorbij te zeilen.

Niettegenstaande alle aangewende pogingen en onvermoeiden ijver, kon men de *coupure* echter niet zoo spoedig tot die diepte brengen, dat er schepen konden doorvaren.

Dit verdiepen duurde voort tot den 15. Augustus. In den morgen van den 16. ontving de Marine in last om zich weder in te schepen, waarop het scheepsvolk naar hunne verschillende bodems terug keerde. De infanterie bleef deze punten tot den 28. nog bezetten, op welken tijd alles zijne vorige positie weder innam. De generaal CHASSÉ kwam met het Belgisch gouvernement overeen, dat het op eigen

kosten de beide doorsnijdingen in den Schelde-dijk aan de *Pijp Tabak*, en die welke gemaakt was aan het *Vlaamsche Hoofd* en het fort *Burgt*, te digten, onder voorwaarde echter, dat de Belgen de batterijen om de *Citadel* moesten vernietigen, en het fort *du Nord*, benevens de vestingwerken aan den Kattendijk, zouden ontwapenen.

De *coupuren* aan de *Pijp Tabak* toegeworpen zijnde, hadden zij wel de batterijen geslecht, maar aan het ontwapenen werd niet meer gedacht, waarop de generaal CHASSÉ verbood met het digten der doorsnijdingen verder voort te gaan.

Van dezen tijd af aan tot op het bombardement der *Citadel*, viel er niets belangrijks meer voor. Maar gedurende dat de aanval en de verdediging dier Sterkte zich met zooveel volharding voortrekte, en de aandacht van alle beschaafde volken op dit punt gevestigd was, hadden er aan de *Schelde* gebeurtenissen van minder aanbelang plaats, van welke het echter noodzakelijk is verslag te doen.

Toen op den 15. November 1832 het Fransche leger in België was binnengerukt, marcheerde de 1^e divisie, sterk 12 bataillons, onder bevel van den generaal SEBASTIANI (*) over *Gend* naar den linker

(*) SEBASTIANI was een man van eene kleine en magere gestalte, zwart uitzigt, zeer levendig, en behield, niette-

Schelde-oever , om denzelven te bezetten , en vestigde zijn hoofdkwartier te *Beveren* , alwaar hij den 22. aankwam. —

De Belgen , welke eenige posten langs dien oever bezet hielden , werden op den 30. November door de Franschen afgelost , op welken dag tevens de opeisching en het weigerend antwoord der beide forten *Lillo* en *Liefkenshoek* plaats had.

Den 1. December werd het fregat *Eurydice* door de stoomboot *Curaçao* van *Lillo* naar de hoogte van *St. Marie* opgesleept , alwaar zich reeds de bombardeerkorvet *Proserpina* bevond ; ook werd eene afdeeling kanonneerbooten de *Schelde* opgezonden. De Nederlanders wilden meester van den stroom blijven , gelijk de franschen het van beide oevers werden. Daar zij toch niet alleen de forten *Burgt* en *Oosterweel* , benevens het meer noordelijke *Lief-*

genstaande zijne bevallige en hoofsche manieren , altijd eene zekere fierheid , die somwijlen tot opyliegendheid oversloeg ; hij was ligter in het beloven dan in het nakomen , had een vlugtig oog , en wist de ongunstige oogenblikken des vijands met den meesten spoed zich ten nutte te maken.

Welligt was hij beter veldheer over ligte troepen , dan geschikt om een' geregelden en volgens de kunst berekenden slag te besturen.

STORM DE GRAVE. Mijne Herinneringen uit den Spaanschen veldtogt. Te *Amsterdam* bij JOH. VAN DER HEIJ , 1820.

kenshoek opeischten, maar zich ook bij de forten *St. Marie* en de *Paerel* begonnen te verschansen, blijkbaar met het oogmerk, om den toegang tot het Kasteel langs de rivier te beletten, trachtte de Schout bij nacht, Jonkheer LEWE VAN ADUARD, bevelhebber der Nederlandsche vloot, van *Lillo* met de *Eurydice* derwaarts op te zeilen. Maar dezelfde storm, van regenvlagen verzeld, die de werkzaamheden der Franschen bij de Citadel zoo zeer belemmerde, verhinderde ook hier ons smaldeel, de Franschen genoegzaam te naderen, eer zij hunne werkzaamheden voltooid hadden.

Hij zond dus den 2. December den kapitein luitenant LE JEUNE aan den generaal SEBASTIANI, met kennisgeving, dat hij het aanleggen van batterijen langs de *Schelde* als eene vijandelijkheid zou beschouwen (de zonderlinge betrekking tusschen *Frankrijk* en *Nederland* vereischte voorzigtigheidshalve deze voorafgaande waarschuwing).

De fransche bevelhebber antwoordde, dat hij slechts zijne bevelen opvolgde, en geene vijandelijkheden bedoelde; dat hij echter van *Pijp Tabak* (beneden het Noorderfort bij *Antwerpen*) tot *Frederik Hendrik* (niet ver van de Noorderpunt van *Vlaanderen*) den *Schelde*-oever zou wapenen, om zich tegen allen aanval te *beveiligen* (*).

(*) VAN KAMPEN, Gedenkboek bl. 576-577.

Op dienzelfden dag rukte de 1^e luitenant WIEGMANS met een gewapend detachement, vergezeld van een' officier der genie met zijne werkers, uit het fort *Liefkenshoek*, ten einde de *coupure* in den Ringdijk, welke in Augustus 1831 gemaakt, doch sedert dien tijd weder gedigt was, op nieuw te gaan openen, en zoo de innundatie te bevorderen. Dit geschiedde in het gezigt van den vijand; deze zag de onderneming bedaard aan, en scheen geen' lust te hebben, om zulks te beletten. Bij deze gelegenheid echter bespeurden de luitenants WIEGMANS en KEISER (door een' verrekijker), dat de vijand zich onledig hield met bij het fort *St. Marie* batterijen op te werpen, tegen over welk punt de overste VERMASSEN lag, met de korvet de *Proserpine*.

Op het fort terug gekomen zijnde, troffen zij juist aldaar den luitenant der Marine, Baron VAN VOËRST TOT VOËRST aan, welke op de *Proserpine* behoorde; zij gaven hem dadelijk kennis, dat de vijand tegen over het schip batterijen opwierp, waarop deze officier terstond vertrok, en zich aan boord begaf, ten einde den overste VERMASSEN er insgelijks van te verwittigen.

De scheepsvoogd echter (nadat hij van alles naauwkeurig onderrigt was) geen besluit nemende, om deze vijandelijke maatregelen te beletten, liet hen gerust en onverhinderd doorwerken, totdat de batterijen gereed waren, als wanneer de Franschen hem

aanzeiden, dat wanneer hij niet afzakte, zij hem met zijn vaartuig in den grond zouden boren. Op welke bedreiging de bevelhebber der *Proserpine*, zonder een schot te durven wagen, of te blijven liggen, lafhartig het anker moest winden, niettegenstaande hij den vijand het opwerpen van batterijen *aldaar* zeer goed had kunnen beletten.

Daar nu het doel der Franschen klaarblijkelijk was (zoo als wij reeds hebben aangetoond), om de gemeenschap met de Citadel door middel der rivier te onderscheppen, vereenigde de Schout bij naecht LEWE VAN ADUARD eenige vaartuigen, om te trachten den vijand uit de punten, welke hij bezet had, te verdrijven. Hij deed den 6. de beide bombardeer-korvetten *Medusa* en *Proserpina*, door de stoomboot *de Beurs van Amsterdam*, de Schelde opslepen, thans met het fregat *Eurydice* en eenige kanonneerbooten vereenigd, den generaal SÉBASTIANI ten overvloede nog eens waarschuwen, en daar de Franschen noch hunne werken staakten, noch den dijk ontruimden, de vijandelijkheden beginnen.

Er had een gevecht met het fort *St. Marie* plaats, hetwelk zonder uitwerking was.

Den 7. kwamen twee matrozen van het bij het *Vlaamsche Hoofd* liggende smaldeel te *Lillo*, welke niet dan tusschen een aanhoudend geweervuur voorbij het *Noorder fort*, *St. Marie* en de *Pa-relschans* hadden kunnen doorgaan. De Franschen

deden het voorkomen, als of zij slechts de dijken bezetteden, om het doorsteken daarvan te beletten, en inderdaad waagden zij geene poging op het *Vlaamsche Hoofd*, noch op *Liefkenshoek*, zoo min als aan de overzijde op *Lillo*. In den dag van den 8. vertoonden zich een fregat, eene korvet en twaalf kanonneerbooten voor het fort *Frederik-Hendrik*; zij eischten den officier, welke er bevel voerde, zich terug te trekken, en op zijne weigering openden zij op het fort een onderhoudend vuur, onder welks begunstiging de Hollanders eene landing beproefden, met oogmerk, om eene doorsnijding in den dijk te maken, en dit fort aldus afzonderlijk te stellen. Zij werden door het geweervuur der achter de dijken gestelde Fransche troepen ontvangen, en genoodzaakt zich wederom in te schepen.

Na deze vruchteloze poging, trok het smaldeel weder naar *Lillo* terug. Daar de vijand intusschen den 11. op de *Kruisschans* eene batterij ging aanleggen, werd hij door de korvet *de Komeet* van voren, door kanonneerbooten van achteren uit het verdronken land, en met bommen uit *Lillo* aangetast, en achter den dijk gedreven; ook de batterij aan het fort *de Parel* werd door de kanonneerbooten onder den luitenant VAN DER PLAAT bestookt, en zwaar beschadigd; doch de vijand beantwoordde dit vuur, en het gelukte niet, hem te verdrijven. De *Curaçao* verdreef echter de Franschen uit een werk, dat zij be-

neden de *Parel* aanleiden, en meer benedenwaarts werd ook de *Frederik Hendrik-schans* door de onzen beschoten. Ondertusschen besloot de Schout bij nacht, na bij de schermutseling van den 11. niets gewonnen te hebben, des anderen daags den vijand nadrukkelijker te bestoken. De *Kruisschans* was het door hem daartoe uitgekozene punt. Den 12. kwam een smaldeel, bestaande uit een fregat, eene korvet, eene bombardeerkorvet en verscheidene kanonneerbooten, welke met eenige kanonnen en twee houwitser bewapend waren, voor de *Kruisschans* ankeren.

Er ontstond eene hevige kanonnade tusschen de schepen en de Fransche artillerie, terwijl het fort *Liefkenshoek*, op den linkeroever zijner zijde, bommen tegen de Fransche posities van den regter oever wierp. Er ontstond, door middel eener granaat, brand op het fregat, welke echter spoedig gebluscht werd.

Het vuur der *Eurjdice* en *Proserpine* werd echter door de Franschen, die thans hunne werken, zoo 't schijnt, hier voltooid hadden, zeer rustig beantwoord, en wel met dat gevolg, dat acht houwtsergranaten in de *Eurjdice* losbarsten, en andermaal brand veroorzaakten. Des namiddags ten 3 ure werd, na een gevecht van vijf uren, de Schout bij nacht LEWE VAN ADUARD doodelijk getroffen, en vermeerderde dus de breede lijst der voor Nederland gesneu-

velde vlootvoogden. Het lijk werd naar Vlissingen vervoerd. De vaartuigen moesten afhouden; doch de kanonneerbooten in het overstroomde land hadden den vijand veel nadeel gedaan. Daags daaraan werd de *Kruisschans* door de *Proserpina* en door eene batterij van het fort *Liefkenshoek* gebombardeerd, echter zonder vrucht, daar de kogels niet den vijand maar den dijk troffen, of over denzelven heen vlogen, terwijl de Franschen daarentegen granaten met juistheid op de Schelde wierpen.

Het smaldeel trok nogmaals naar *Lillo* terug, zonder de Franschen van de *Kruisschans* te hebben kunnen verdrijven; den volgende morgen kwamen zeven kanonneerbooten in den polder, welke de inundatie van *Lillo* maakten, om door hun vuur de dijken, welke naar dit fort leiden, te beschermen (*).

Op den 21. December omstreeks 12 ure des middags, werd de 1e luitenant der 9e afdeeling **WIEGMANS** door den luitenant kolonel **BAKE** gekommandeerd, om met de noodige onderofficiers en 20 gewapende manschappen benevens 4 ongewapende een' uitval te doen, naar het gehucht, genaamd het *Geslecht*, op op een' afstand van 16- tot 1700 ellen van het fort *Liefkenshoek* gelegen.

(*) Zie **IMMINK**, Verhaal van de Belegering der Citadel van Antwerpen bladz. 103 en 104, alsmede **VAN KAMPEN**, Gedenkboek enz. bladz. 1575, 1576 en vervolg.

Deze uitval had ten doel, om de aldaar staande huizen en molen in den brand te steken, ten einde den Franschen te beletten, dat zij zich daarin nestelden, en batterijen opwierpen. Te dien einde verdeelde de luitenant WIEGMANS zijne onderhebbende manschappen (welke allen vrijwillig, en van de 9^e afdeeling waren) in 3 schuitjes, en voer zoo de inundatie over naar het gehucht. De Fransche post, welke zich aldaar bevond, werd over hoop geworpen en verjaagd. Het duurde niet lang, of de vijand ontving eene aanzienlijke versterking, welke op ruim 300 man werd begroot, behalve degenen, welke nog in aanmarsch waren. Niettegenstaande deze groote overmagt, hielden de onzen zich echter staande, tot zoo lang het doel hunner expeditie bereikt was, waarna zij zich langzaam en verdedigenderwijze terug trokken, hetwelk evenwel met zeer veel moeite gepaard ging, dewijl de Franschen meer en meer kwamen opzetten, en de onzen om aan hunne schuitjes te komen, niet zelden tot aan hun midden toe, door de moeras en het water moesten waden. Het gelukte hun echter, ondanks deze hinderpalen, de vaartuigen te bereiken.

Bij deze onderneming hadden de onzen 3 gewonden, te weten: den sergeant TEMPS, den korporaal BEAURIN en den fuselier VRUCH, welke laatste in zijn been gewond zijnde, nog een' tijd lang door zijne makkers werd voortgedragen, welke echter

genoodzaakt waren, daar de Franschen van alle zijden kwamen opzetten, hem eindelijk onverpleegd te laten liggen.

Tegen den avond, toen het donker was geworden, roeide de heldhaftige, sergeant SORTERS met twee manschappen naar de plaats, waar zij hem hadden gelaten, met het edelmoedig voornemen, van hem zoo mogelijk uit dien hulpeloozen en gevaarvollen toestand te redden, doch bij hunne aankomst vonden zij hem daar niet meer. Men heeft naderhand niets meer van dezen verminkten vernomen, hij is waarschijnlijk aan zijne wonde overleden. Er werden intusschen door den sergeant SORTERS en zijne beide krijgsmakkers nog 12 of 14 huizen van het gehucht in de asch gelegd; alleen de molen, waarin den vijand zich verstoken had, na uit de afgebrande schutswijken gevlugt te zijn, ontkwam het vuur.

De dag van den 23. daaraanvolgende was bepaald om een' aanval op het dorp *den Doel* te wagen, ten oogmerk hebbende, om een' binnendijk in derzelver nabijheid door te steken, om zoo doende de Franschen door het onder water zetten van dit punt, uit hunne stelling aldaar te verdrijven, en te beletten van batterijen tegen de onzen op te rigten.

Tot deze onderneming zoude het marschbataillon onder aanvoering van den majoor BOELE (hetwelk zich reeds sedert sints 14 dagen met dat oogmerk

op het Fort *Bath* bevond) gebezigt worden. In vereeniging met dit marschbataillon was bestemd, dat er een uitval uit *Liefkenshoek* op den regtervlengel des vijand zoude plaats hebben, terwijl er vooraf een uitval uit datzelfde Fort op het bolwerk de *Parel* moest geschieden, om hierdoor de Franschen van het ware punt van aanval (n. l. den *Doel*) af te leiden. — Te dien einde werd genoemd bataillon reeds vroeg in den morgen met vier stoombooten afgehaald, waarna zij de rivier opvoeren.

Het Fregat *de Eurydice* had zijn anker halverweg den *Doel* en het Fort *Liefkenshoek* geworpen, terwijl de Korvet *de Komeet* voor den *Doel* zelven had post gevat. Deze beide schepen zouden den aanval door hun geschut ondersteunen. Eenigen tijd echter voor dat dezelve plaats had, trok de 1^e luit. KRIJTHE van de 9^e afd. met den 2^{en} luit. BEELAERTS VAN BLOKLAND van dezelfde afd. en 50 manschappen het Fort *Liefkenshoek* uit, over den dijk, en begonnen den valschen aanval op de *Parel*, ten einde den vijand naar dit punt te lokken, gedurende welken tijd de landing zoude geschieden.

De sluwe Franschen, welke dit echter dadelijk begrepen, lieten zich niet in, met dit detachement, zoo dat deze uitval mislukte en zonder uitwerking bleef. Bij deze gelegenheid werd gezegde luitenant BEELAERTS VAN BLOKLAND (welke bij dezen uitval zich niet aan de spits der zijnen, maar bij de

achterhoede bevond) door eene granaat, welke *van den overkant der Schelde* uit de *Kruisschans* geworpen was, zwaar in het bovenste gedeelte van de dij gewond. Hij ontving deze kwetsuur, te gelijker tijd dat hij met een' *verrekijken* op de *Parel* tuurde, ofier ook *te veel* Franschen kwamen opzetten, hetgeen ongelukkigerwijze het geval niet is geweest; want had zulks plaats gehad, zoo zouden de onzen door het maken hunner valsche attaque den vijand hebben verschalkt, en waarschijnlijk beter geslaagd zijn in de onderneming, die wij thans gaan beschrijven.

Op het oogenblik dat deze troepen de *Parel* aanvielen, gaf de kapitein ter zee LUCAS het teeken om te ontschepen, maar onderwijl dat men bezig was met het volk door middel van sloepen en barkassen aan wal te zetten, maakten de Franschen reeds zulk een hevig vuur, dat er bereids onder de landing eenige manschappen gewond werden, waardoor onmiddellijk eenige verwarring ontstond. Het sein van aanval daarna gegeven zijnde, viel de 1^e. luitenant JACOB met eenige Mariniers (welke tot ondersteuning van de troepen, uit *Liefkenshoek*, door den kolonel LUCAS naar den wal waren gezonden) benevens de 2^e. luitenant VAN GERREN met eenige manschappen op een' Franschen post aan, en dreef denzelven terug; de vijand echter spoedig versterking bekomen hebbende, werden de onzen op

hunne beurt aangegrepen en verjaagd. Middelerwijl was de majoor BOELE met het marschbataillon opgerukt, en opende tegen de Franschen het vuur, doch deze begroetten hem met zulk een' hevigen kogelregen, en schoten zoo geweldig van achter den dijk, dat het onmogelijk was hetzelfde weerstand te bieden. Gemelde Hoofdofficier wilde de Franschen met geveld geweer aantasten, doch werd op dit tijdstip gewond. Zijn adjudant de 1^e luitenant MENZO sneuvelde, benevens de 1^e luitenant PARAVICINI DI CAPPELLI, welks kommando door den 1^{en} luitenant WIEGMANS werd overgenomen. Deze officier, ziende dat er met vuren niets uitgerigt wierd, beval zijnen manschappen hem te volgen, om met geveld geweer over den dijk heen, op den regtervleugel aan te vallen, ten einde den vijand stormenderhand uit zijne stelling te verdrijven.

Nauwelijks echter zijn zij over den dijk heen gestormd, of de dappere bevelhebber ziet, dat hij slechts van 8 of 10 manschappen (waaronder de onverschrokken held SONTERS, het sieraad onzer onderofficiëren, zich bevond) gevolgd wordt, en dat de overigen van verre blijven staan, waardoor hij genoodzaakt is, terug te keeren.

De kolonel LUCAS, welke zich in persoon aan wal had begeven, inziende, dat er tegen zulk eene overmagt niets uit te voeren was, gaf bevel tot den aftogt, welke door den wakkeren WIEGMANS gedeckt

werd. Bij deze mislukking, gedroeg zich de moedige sergeant SOETERS van het 1^e bat. der 9^e afd. (thans bij hetzelfde bataillon der 2^e afdeling) uitstekend, daar hij bij den terugtocht altoos de laatste en het digste bij den vijand was, terwijl hij bij den aanval gedurig het eerste de Franschen bestookte, met zulk een' geestdrift en buitengewone dapperheid zelfs, dat de luitenant WIEGMANS hem moest waarschuwen om voorzigtiger te zijn, en hem dringend verzocht zijn nuttig leven niet zoo roekeloos in de waagschaal te stellen. Uit *Lillo* werden nog op dienzelfden dag, onder het bevel van den kapitein VAN BAERLE van de 2^e afd., 150 man tot ondersteuning gezonden; deze echter kwamen te laat, en moesten onverrigter zake terugkeeren.

De voornaamste oorzaken waaraan, onzes erachtens, de mislukking dezer onderneming is toe te schrijven zijn de navolgende:

1^e. Dat de Franschen reeds 8 of 14 dagen tevoren door onze nieuwspapieren van deze expeditie onderrigt waren.

2^e. Had de landing en het afhalen der troepen niet op klaar lichten dag moeten geschieden.

3^e. Kwamen de stoombooten te laat aan; ook zijn dezelve niet ver genoeg *boven den Doel* geankerd geweest. De ankers vielen ter hoogte van het punt, alwaar de Franschen geposteed waren, zoo dat onze manschappen onder het vijandelijk vuur

moesten ontschepen , hetwelk natuurlijk verwarring moest te weeg brengen.

4^e. Vielen de beide detachementen , dat der Mariniers , onder bevel van den 1^{en} luit. JACOB , en dat der 9^e afd. Infanterie , onder aanvoering van den dapperen 2^{en} luitenant VAN GERVEN , te ontijdig op de Franschen aan , vóór dat het marschbataillon de vijandelikheden kon beginnen.

Deze twee heeren wilden elkander de eer der overwinning betwisten , en *liepen* om strijd , om het eerste met den vijand handgemeen te worden. Zij wierpen , wel is waar , eene wacht van de Franschen overhoop ; doch deze , versterking bekomen hebbende , joegen de onzen op hunne beurt op de vlugt , zoodat beide officieren even hard moesten terug trekken als zij vooruit geloopen waren.

5^e. Hadden de Franschen , doordien zij van deze *onderneming* verwittigd waren , achter in den dijk banketten gemaakt , waarop zij stonden , hebbende alzoo den dijk tot *borstwering* , waarachter zij de Nederlanders , die ongedekt waren , gerust konden afwachten , ook waren zij stellig vier maal sterker dan de onzen.

Ten 6^e. (en dit is wel eene voorname reden , die wij het eerst hadden moeten opgeven) werden de gezamenlijke troepen door een' kapitein ter zee (kolonel aan wal) gekommandeerd : want welke *taktiek* bezit toch een officier der Marine , om met *Infanterie* dergelijke Expeditie te ondernemen ?

AANTEKENINGEN,

HET 1^e BATAILLON DER 9^e AFDEELING INFANTERIE,

BENEVENS DEN LUITENANT

WIEGMANS (*)

BETREFFENDE.

Nadat de Nederlandsche troepen op den 1. September 1830 in de omstreken van Antwerpen gekantonneerd waren, zoo als te *Waerloos*, *Wahlem*, *St. Catharina*, *Wavre*, alsmede in en buiten *Mechelen*, zoo als te *Humbeek*, *Semps* en op meer andere dorpen post hadden gevat, maakten de gezamenlijke troepen den 19. Sept. eene voorwaartsche beweging naar *Vilvoorden* en omstreken, als ook een gedeelte naar de zijde van *Brussel*, aan den kant van de Schaerbeeksche poort. De luit. WIEGMANS, zich op den 21. Sept. met het 1^e bat. der 9^e afd. Inf. te *Vilvoorden* bevindende*,⁶ had op dien dag de hoofdwacht betrokken. Omstreeks 2 of 3 ure des middags, rukten de Belgen uit *Brussel* van de Lakenpoort op

(*) Dit is dezelfde officier, welke zich op het fort *Liefkenshoek* in December 1832 zoo loffelijk heeft onderscheiden.

Vilvoorden aan , met oogmerk de Hollandsche troepen uit hunne positie te verdrijven ; de wacht als toen toevalligerwijze onder de wapens zijnde , gelastte de kolonel SPRENGER , als kommandant van *Vilvoorden* , genoemden luit. met de geheele wacht de Belgen en tirailleur te gemoet te gaan , en wel zoo spoedig doenlijk. Hierop rukte WIEGMANS uit *Vilvoorden* , naar de zijde van de Drie-fonteinen. Aanstonds trokken alle troepen , aldaar geposteed , den vijand te gemoet , en het duurde niet lang , of de Belgen werden weder naar *Brussel* teruggedreven , achterlatende eenige dooden , geblesseerden en gevangenen. Den 22. had er niets van belang plaats , dan dat op den avond van dien dag de order aan het korps kommandanten werd gegeven , om op den 23. Sept. des morgens ten 5 ure naar *Brussel* te marcheren , ten einde bezit van de stad te nemen , hetwelk volgender voege plaats had : het grootste gedeelte rukte dan op de Schaerbeeksche poort , een gedeelte op de Lakensche , en het 1^e bat. der 9^e afd. met 2 veldstukken van 6 ponden en een 50tal dragonders van het 4^e reg. op de Willemspoort. De uittocht had in de beste orde plaats , alle voorzorgen om het terrein door voorwachten te doorzoeken , waren genomen , en zoo naderden de onzen de voorstad van *Brussel* , zonder vijand ontmoet te hebben. Aan de brug van Laken bleef eene halve komp. , onder de orders van den kapt. LAMOTTE van de

9^e afd. Inf., ten einde deze brug te bewaken, op dat de troepen, welke den aanval op *Brussel* deden, niet afgesneden, en niet door den vijand in den rug aangevallen of overrompeld zouden worden.

Daar het genoegzaam bekend is, hoe de Belgen schietgaten in de muren der huizen hadden gemaakt, deze gaten met papier overplakt en dezelfde kleur van den muur gegeven hadden, als ook in de huizen doorgangen in de muren, om van het eene in het andere huis te kunnen komen en des noods spoedig te kunnen ontvlugten, zoo was naauwelijks het hoofd van het bat. de voorstad van *Brussel* door, en aan de poort of ijzeren barriere genaderd, of het vuur der Belgen begon als van alle kanten op de onzen te regenen, want van drie zijden ontving men de kogels: regts en links van de voorstad en van voor en uit stad zelve. Het was moorddadig en kan door geene pen beschreven worden, want uit keldergaten, vensterramen en schietgaten werden de kogels op onze braven gezonden, zonder dat men de Belgen kon zien, en daardoor kon men hun weinig of geen nadeel toebrengen. — Een groot gedeelte van het bat. is de barriere door en in de stad gedrongen, doch door de verliezen echter, die het onderging, moest hetzelfde terugtrekken, welke terugtogt menig braaf krijgsman het lejen kostte, en een groot aantal gewonden veroorzaakte. Bij deze gelegenheid is de luit. kolonel ARDESCH, kom-

manderende het bat., de 1^e luit. **ANTEN** en een groot aantal onderofficieren en manschappen gekwetst geworden, alsmede zijn er eenige onderofficieren en manschappen, welke gewond waren, en anderen, niet gewond zijnde, door de Belgen gevangen gemaakt. — De veldstukken hebben wel eenige schoten gedaan, maar, helaas! zonder eenig gevolg, daar zich de vijand in de huizen ophield, en men hem weinig of niet te zien kreeg, en ook de kanonkogels de muren niet konden doordringen. In dezen toestand zijn onze troepen dagen gebleven. Dagelijks was er een tirailleur-gevecht met diegenen der Belgen, welke zich verstoutten om *Brussel* uit te komen, zich achter boomen te plaatsen, en op de onzen te vuren, hetwelk echter van weinig belang is geweest.

Den 27. Sept. werd door Prins **FREDERIK** bevel gegeven, om van *Brussel* op *Vilvoorden* terug te trekken. Den 28. deden de Belgen andermaal eenen uitval uit *Brussel*, maar werden spoedig uit de vlakte naar de stad teruggejaagd, want zij waren op vlakten niet zoo zeker als achter de muren der huizen.

Den 1. October werd er op hooger bevel andermaal door onze troepen eene achterwaartsche beweging gemaakt, en wij verlieten *Vilvoorden* des morgens in de vroege, om het mogelijk niet meer te zien. De troepen marcheerden op *Mechelen* en in derzelver omstreken; het 1^e bat. der 9^e afd. moest

te *Humbeek* post vatten, ten einde eene brug te verdedigen, en is in die stelling tot den 15. October verbleven. Van den 15. op den 16. is het bat. en zelfs de geheele 9e afd. binnen *Mechelen* gekomen, alwaar zich ook de 7e en 13e afd. bevonden. Den 16. October had er een opstand te *Mechelen* plaats, waarom alle aanwezende troepen onder de wapens moesten komen en weldra in carré op de groote markt geschaard stonden. Ten één uur na middernacht geraakte de stad weder in rust, doch de troepen bleven gedurende den geheelen nacht op de markt geschaard.

Het 1e bat der 9e afd. ontving den 18. October order, omstreeks 9 of 10 ure des morgens, naar de zijde van *Lier* te marcheren, in welke stad de Belgen zich bevonden, benevens een groot gedeelte der 15^e afd., die gedeserteerd was, behalve de overige munitelingen, die daar reeds waren. Het bataillon een kwartier uur van *Lier* zijnde, werd de luit. WIEGMANS met 70 of 80 man en tirailleur naar gemelde plaats afgezonden. Hij werd uit die stad met eene dubbele overmagt aangevallen, en ofschoon hij zich zoo lang mogelijk staande hield, werd hij wegens de groote overmagt des vijands eindelijk genoodzaakt terug te trekken; echter rigtte hij zijnen terugtogt zoodanig, dat de vijand niet één van zijne manschappen heeft gevangen kunnen maken, en hij niet meer

dan drie of vier ligt gekwetsten telde, zoodat hij behouden met al de manschappen bij het bat. terug kwam. — Den 20. October deden de Belgen eenen uitval uit *Lier*; door het aanrukken van genoemd bataillon, werden zij echter weder in de stad gedreven. Bij deze gelegenheid werd een man van de voorwacht, en tirailleur vooruit zijnde, doodelijk door een' geweerkogel van den vijand in het hoofd getroffen. Men berigte **WIEGMANS** zulks; de onzen hadden hem niet medegenomen; en daar **WIEGMANS** niet gaarne wilde, dat de Belgen dezen ongelukkige in handen zouden krijgen, vroeg hij uit de komp., waartoe hij en de gewonde behoorden, zeven man, vier gewapend en drie ongewapend, om hem op te zoeken, en zoo mogelijk terug te brengen. Het gelukte dezen officier, om hem werkelijk te vinden en terug te brengen; daar hij reeds gestorven was, heeft men hem bij onze uiterste voorposten behoorlijk ter aarde besteld, hetwelk iets treffends had, te meer daar de gesneuvelde een braaf en moedig soldaat was geweest, en altijd een goed voorbeeld aan anderen had gegeven.

Van den 21. tot den 23. October marcheerde het bataillon over *Hove* naar *Bergchem*, waar den vijand een algemeene wederstand werd geboden, zoo als wij op bl. 1 hebben vermeld. Op laatstgenoemd dorp, ondervond de vijand nieuwe proeven van den heldenmoed onzer dapperen. De luit.

WIEGMANS ontving last, om met eene halve komp., nagenoeg 90 man, een aldaar staand kasteel aan te tasten, en den vijand uit die sterke stelling te verdrijven. Werkelijk bemagtigden onze dapperen het kasteel. De wakkere bevelhebber drong het eerste in hetzelfde. Uit de ramen der sterkte vuurde men nu op den vlugtenden vijand, en bragt hem alzoo overal aan het wijken.

In den nacht van den 25. October trok ook dit bataillon op *Antwerpen* terug, en deelde in de krijgsverrigtingen in die stad, op de *Citadel* en langs de *Schelde*, zoo als wij ter plaatse hebben aangeteekend.

BIJ DEN UITGEVER DEZES IS MEDE VAN DE PERS
GEKOMEN.

G. B. BOSCH, Predikant en Schoolopziener te *Curaçao*, Reizen in *West-Indië*, en door een gedeelte van *Zuid- en Noord-Amerika*. 2. deelen. Met gegraveerde titels en vignetten. gr. 8vo. f 7-20.

VOLLMER'S Reizen en Lotgevallen in onderscheidene gewesten der aarde, met platen. Vrij vertaald door J. OLIVIER, JZ. gr. 8vo. f 3-50.

D. BUDDINGH, Verhandeling over de Noord-sche Godenleer, met titelvignet. gr. 8vo. f 1-00.

C. F. NEUMANN, Geschiedenis der verhuizing van veertig duizend Armenische Christenen, welke in het jaar 1828 uit de Perzische provincie *Aderbaidschan* naar *Rusland* zijn vertrokken, met eene plaat en eene kaart. Vertaald uit het Hoogduitsch. gr. 8vo. f 1-20.

Algemeene Feestwijzer voor het tweede eeuwfeest der Utrechtsche Hoogeschool. gr. 8vo. f 1-40.

R. H. VAN SOMEREN en Mr. P. A. BRUGMANS, Over het Wilhelmus lied. gr. 8vo. f 0-90.

P. G. VAN DAM, Muzijk-onderwijzer te *Utrecht*, Woordenlijst van in de hedendaagsche Muzijk gehezigde uitdrukkingen. 16mo. f 0-30.

Kort verslag van het zoo geruchtmakend gedrag des afgezetten Predikants H. P. SCHOLTE in de Hervormde Gemeenten *Doeveren*, *Genderen* en *Gansoijen*. Tweede vermeerderde druk. Gevolgd van een kort berigt van het gedrag en afzetting van GESELLE MEERBURG en J. VAN RHEE, gewezen Predikanten te *Almkerk* en *Veen*. Door een' vriend der waarheid en des vredes. f 0-30.

En meer anderen, alom te bekomen.

